

MİMAR SİNAN

5. Nafiz Z. Ekemen ..... Ziya UMUR
8. P. S. Büyük Üstadın Mesajı ..... Nafiz EKEMEN
13. 104 Yıl Önceki Bir Eriştirmenin
İzlenimleri ..... Cevad Memduh ALTAR
19. Büyük Bir Mason ..... M. MARGULİES
21. Masonluk ve Felsefe ..... Semuhl SONAR
29. Mithra ..... Abdurrahman ERGİNSOY
47. Mevlâna ve Sihirli Flüt Operası .....Faruk ERENGÜL
56. Mason Eşinin Düşünce ve
Davranışları Nasıl Olmalıdır? ..... Rengin DALAMAN
61. Üç Bölümlü Kurallar ..... Raşid TEMEL
63. Şehzade Kemaleddin
Efendi'nin Tekrîsi ..... Suha UMUR
66. Localarda Verilen Masonik Konferanslar ... Mimar SİNAN
68. Olayların İçinden ..... Sahir ERMAN - M. MARGULİES
75. Ünlü Masonlar ..... Sahir ERMAN - Suha UMUR
79. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

MİMAR SİNAN

***Gevşemeyin, endişe etmeyin. İncancınız
sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.***

Şanı Yüce Kur'an, S. III. 139

Kapak kompozisyonu : ŐINASI BARUTÇU
YENİLİK BASIMEVİ — TİPO — OFSET
Tel : 43 55 72 ✕ İSTANBUL — 1 9 7 9

MİMAR SİNAN

Türkiye Hür ve Kabul Edilmiş Masonları Büyük Locasının
tarhi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına imtiyaz sahibi : Nafiz EKEMEN

Yazı İşlerini fiilen idare eden : T. Zihni TARHAN

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR, PARA İLE SATILMAZ

1979

Nuruziya Sokağı 25, Beyoğlu, Tel : 49 47 53

SAYI : 33

5. Nafiz Z. Ekemen ..... Ziya UMUR
8. P. S. Büyük Üstadın Mesajı ..... Nafiz EKEMEN
13. 104 Yıl Önceki Bir Erliştirmenin
İzlenimleri ..... Cevad Memduh ALTAR
19. Büyük Bir Mason ..... M. MARGULİES
21. Masonluk ve Felsefe ..... Semuhi SONAR
29. Mithra ..... Abdurrahman ERGİNSOY
47. Mevlâna ve Sihirli Flüt Operası ..... Faruk ERENGÜL
56. Mason Eşinin Düşünce ve
Davranışları Nasıl Olmalıdır? ..... Rengin DALAMAN
61. Üç Bölümlü Kurallar ..... Raşid TEMEL
63. Şehzade Kemaleddin
Efendi'nin Tekrisi ..... Suha UMUR
66. Localarda Verilen Masonik Konferanslar ... Mimar SİNAN
68. Olayların İçinden ..... Sahir ERMAN - M. MARGULIES
75. Ünlü Masonlar ..... Sahir ERMAN - Suha UMUR
79. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

Türkiye Büyük Locası Büyük Üstadı Nafiz Z. EKEMEN K.:
((1909 - 1979))

Nafiz Z. EKEMEN

Vakitsiz kaybettiğimiz Pek Sayın Büyük Üstat Nafiz Z. EKEMEN 1909 Ekiminin 20'sinde Selânîk'te doğmuştu. Parlak bir hukuk tahsili yapmış 1933'ten itibaren avukatlığa başlamıştı.

15/12/1953'te Hürriyet Muhterem Locasında tekeris edildi. 20/6/1955 de kalfa, 30/6/1956 da üstat oldu ve 27/12/1958'de kurulan Sadık Dostlar Locasına kurucu üye olarak katıldı. 1961 senesi Genel Kurulunda Büyük Locanın Büyük Kâtipliğine seçildi. Büyük Sekreterlik görevini, Kemalettin Apak (1961-1962), Ekrem Tok (1963-1965), Necdet Egeran (1965), Hayrullah Örs (1965-1973) büyük Üstatlar zamanında, on üç sene müddetle sürdürdü.

Bunlar her zaman rahat seneler olmadı. Büyük Üstatlar değişiyor, mevzuat değişiyor, Büyük Locanın organizasyonu değişiyor, fakat Büyük Sekreter daima aynı kalıyordu. Her şeyin, her gün, başından sonuna kadar değişmesi âdet olan Türkiyemizdeki Türk Masonluğu içinde bir denge kurmak ve bir nevi devamlılık unsuru bularak işleri yürütmek lâzım geliyordu. Bu, lâalettayin bir insanın başarabileceği işlerden değildi. Bazen sıkıntıdan bunaldığı oluyordu; fakat kendisini Masonluğa karşı borçlu saymakta idi: Ağabeyini, kardeşlerini, yakınlarını, kısa bir devre içinde kaybettiği zamanki yeis ve ümitsizliğinin tesellisini Masonluk'ta bulduğunu, Masonluğun ona bir melce' olduğunu, elemli günlerinde Mason kardeşlerinin ve Masonluk prensip-

lerinin hayatiyet verip, onu yaşattığını söyler, Masonluğa karşı minnettar olduğunu tekrar ederdi.

1973 Genel Kurulunda Büyük Üstatlığa seçildi. Mücadeleler içinde geçen masonik hayatının en büyük mücadelesi olan «bölünme», onda ne kadar derin bir üzüntü yaratmış olmalı idi ki, ilk icraatı, aramızdan ayrılanları, bir takım kolyıklar göstererek, yuvaya dâvet eden «Mesaj»'ı oldu. «1965 Olayları» başlığı altında, o devrin vesikalarını neşretmek hususunda gösterdiği titiz faaliyet de bunu teyid eder.

1973'ten sonra, 1975, 1977 ve 1979 Genel Kurullarında dört defa Büyük Üstatlığa seçildi. Son seçiminin hususiyeti vardır: Geçirdiği ağır bir ameliyat, arkasından omuzunun incinmesine sebep olan kaza, kendisini bir hayli yormuştu; fakat Masonluğa aşırı bir bağlılığı vardı; faal görev almağı kendisi için bir misyon sayıyordu. İçinde bulunduğu şartlar altında, hakiki bir fedakârlıktan başka bir şey olmayan Büyük Görevi, bir defa daha yüklenmek mecburiyetini duydu ve kardeşleri onun bu arzusunu hararetle tasvip ettiklerini gösterdiler.

Mimar Sinan Dergisi'nin bu sayısında O'nun son «Mesaj»'ını okuyacaksınız. Vefatından bir kaç gün evvel Dergi'ye verdiği bu «Mesaj», kafasının nasıl her zaman aynı konu ile dolu olduğunu gösterir: Gezerken, konuşurken, eğlenirken, her zaman, her yaptığını Masonluk açısından değerlendirirdi.

Bütün masonik anlayışı ile hesapsız bir müsamaha içinde kalmıştı. Onun lügatında «gücenmek» ve «güçendirmek» kelimeleri yoktur. Fakat bu «hoşgörü» iradesi üzerinde bir baskı olmaz, doğru olduğuna inandığı bir şeyi yapmağa karar verdiği zaman, hiç bir engel tanımaz, yalnız engelleri usul usul, kimseyi kırmadan, hattâ hiç kimseye hissettirmeden kaldırıp geçerdi.

Onunla birlikte çalışmak büyük bir zevkti. Görünüşte mütevazı, tartışmalarda yumuşak, her söyleneni dinler, her teklifi kabul eder görünür, fakat meseleler üzerinde önceden ve derin derin düşünmüş olduğu için, ekseriya, karşısındakinin teklifi kendi düşüncesine uygun düşerdi.

Ölüm karşısında ümitsizlik duymağa, isyan etmeğe her zaman hazırdır. Halbuki hayat, Masonlar için, «İnsanlık» âleminde ufak bir merhaleden başka bir şey değildir. Ezelden ebede akıp giden, ölmüş

olanlarla doğmamış olanlardan oluşan «İnsanlık» içinde «yaşayan-
lar», hızla akıp geçen bir damladan ibarettir.

Nafiz EKEMEN,

Bir sürü akraba ve taallukatı arasında sevginin mi, saygının mı ha-
kim olduğu anlaşılamayan bir ağabey;

Herkesin kardeşi;

Loca biraderlerinin müşfik alâkasını üzerinde toplayan bir Üstat;
Sadece hürmet, itibar ve itaat edilen bir Büyük Üstat;...

Yalnızdı; hayattan yorulmuştu; bu dünyadan iyi gitmenin yolunu ara-
yan bir hali vardı.

Ölümün güzeli olur mu?

Masonik faaliyetinin şahikasında, Locasının 6 Eylül 1979 tarihli top-
lantısından çıkıp kardeşleriyle birlikte yemek yemeğe ve şakalaşma-
ğa giderken, süratli, anî, ne olduğunu hissetmeden, yüzünde bir te-
bessümle...

Büyük Üstatlar ölmez.

Evrenin Ulu Mimarı hepimize böyle bir hayat ve böyle bir ölüm nasıp
etsin.

Ziya UMUR

P. S. BÜYÜK ÜSTADIN MESAJI

SON MESAJI

Yüzyılımızın Adamı ve Masonluk

Bugünün problemleri açısından Masonluk, masonlar, çalışmalar, dışa açılış konuları hakkında pek çok söz edilmiş, pek çok yazı yazılmıştır. Bu konular hakkındaki fikirlerimiz bellidir ve bugün tekrar oraya avdet edecek değiliz. Masonluk, Localar ve mason kardeşlerin gayesi, inkişaf yolunda mı? Yoksa gerek sayı bakımından, gerekse çalışmalar bakımından tüm bir gerileme içinde mi?

Bunu da burada inceleme konusu yapacak değiliz: amacımız, bu çok mühim meselede kardeşlerimize bazı nirengi noktaları göstererek, onları düşünmeğe, ve dertlere ilâç bulmak üzere çalışmağa dâvet etmektir.

Bugünün Masonluğu bir realite ile karşı karşıyadır: yakın veya nisbeten uzak bir gelecekte, dünya yüzünden silinmek istemiyorsa bazı problemlere karşı tedbir almak mecburiyetindedir.

Kanaatimce halli gereken hususlar şunlarıdır :

1. — Dünya yüzünde Masonların, ve tabiatıyla Locaların sayıları artmakta mıdır, azalmakta mıdır?

Dünya yüzündeki muntazam obediyanlar hakkında pek çok bilgi veren, USA. Illinois devleti içinde Bloomington'da yayınlanan LIST OF LODGES Masonic adlı kitabın 1969'dan 1979 senesine kadar olan sayılarında muntazam obediyanlara ait rakkam bilgilerini havi bir liste çıkarttım. Bu liste içinden karakteristik olan bazılarını misal olarak aktardığım vakit elemle müşahede edeceksiniz ki, bir çoklarında, mason ve loca sayılarında bir azalma vardır (*).

2. — Çalışmalara devam durumu nasıldır?

Mimar Sinan Dergimizin bu sayısında, iki kardeş Obediyanın Büyük Üstadları tarafından kaleme alınmış iki yazı okuyacaksınız. Göreceksiniz ki devam, Loca biraderleri sayısının yarısından fazlasını geçmemektedir. Bu nisbet bizde de aynıdır. Devamı teşvik için, «Ne yapmalı» diye soruyor bu iki Üstad. Bugünkü şartlar içinde akla gelen çareler, Masonlukla ilgisi olmayan, Masonlukla ve özellikle loca çalışmaları ile bağdaşmayan tedbirlerden ibaret kalıyor. Bu iki Büyük Üstad, ileri sürülen fikirlerin Masonluk olmayıp daha ziyade sivil bir kulüp hayatını andırıldığını pekâlâ bilmektedirler ve bu hususu yazılarında da belirtmektedirler. Bu nevi tedbirlere baş vurmamak Masonluğun karakterini ve dolayısı ile kendisini ortadan kaldırmak neticesine varır.

Pekâlâ, Masonluğu, er veya geç, sönüp gitmekten kurtarmak için ne yapmak lâzımdır?

Kısaca söylemek gerekirse, kusuru başkasında bulmaktansa, her şeyden önce DEVAM KONUSUNU düzeltmek başlıca vazifemiz olmalıdır. Ancak, devamı sağlamak hususunda alınacak olan tedbir, devamsızları gayri muntazam ilân etmeğe kalkışmak, gibi, fazla basit, kısır ve antimasonik bir tedbir olmamalıdır. Evvelâ Masonluğa kabulden önce hariciler üzerinde yapılan tahkikatın çok sağlam olması, tekris edilecek kimselerin Masonluk yolunun yolcusu olmağa elverişli olanlar arasından seçilmelerinin sağlanması; sonra, bilhassa genç Masonlara Mesleği sevdirmek, devamın Masonlar için ne kadar faydalı olduğunu anlatıp, onları inandırmak lâzımdır. Her kişi üzerinde teker teker çalışmayı icap ettirebilecek olan bu yol, uzun ve zor olan yoldur, ama doğrusudur.

Nafiz EKEMEN
Büyük Üsdat

(*)

YILLAR	1969		1979	
BÜYÜK LOCA	LOCA AD.	ÜYE AD.	LOCA AD.	ÜYE AD.
ALMANYA	378	20,321	372	20.000
AVUSTURYA	22	1,025	35	7,700
FİNLANDİYA	51	2,000	85	3,600
HOLLANDA		6,900		7,100

İNGİLTERE	7387	600,000	7694	600,000
İZLANDA	8	1,109		1,793
İSVİÇRE	47	3,180	54	3,538
NORVEÇ	26	15,426	30	15,896
İSRAEL	60	3,600	56	3,000
JAPONYA	21	4,482	20	4,150
New South Wales (Aust.)	914	109,132	834	81,780
YENİ ZELENDA	430	45,417	433	40,820
QUEENSLAND	477	36,267	471	32,256
GÜNEY AVUSTRALYA	210	24,795	216	19,575
VICTORIA	824	106,180	815	81,586
BATI AVUSTRALYA	320	20,389	297	17,659
ARJANTİN	91	6,840	78	7,150
KÜBA	330	25,824	326	22,400
Orta Amerikanın 4 Büyük Loc. Topl.	110	7,372	120	7,414
ALBERTA	182	18,614	168	15,803
British Colombia	168	26,368	172	23,574
MANITOBA	121	15,146		11,913
ONTARIO	633	128,590	644	112,035
QUEBEC	110	16,404	107	13,025
SASKATCHEWAN	200	15,973	174	12,680
ALABAMA	436	74,432	427	69,064
ARIZONA	65	13,736	71	15,943
ARKANSAS	378	52,514	365	48,320
CALIFORNIA	708	239,745	658	205,990
COLORADO	170	45,404	169	37,786
FLORIDA	309	75,382	325	82,707
GEORGIA	474	96,864	470	94,214
ILLINOIS	845	204,809	779	165,217
INDIANA	550	175,962	549	153,290
IOWA	531	85,181	495	70,475
KANSAS	419	90,409	497	74,448
MASSACHUSETTS	349	125,264	343	98,650
MICHIGAN	541	164,214	520	129,156
MISSOURI	588	114,866	459	98,050

NEW YORK	1032	261,714	915	186,916
NORTH CAROLINA	380	66,823	390	72,662
OHIO	678	270,746	681	240,892
PENNSYLVANIA	610	249,000	596	229,891
SOUTH CAROLINA	317	63,551	324	74,437
TEXAS	970	240,425	975	219,462
VIRGINIA	345	71,294	348	70,022
TÜRKİYE	43	2,670	61	3,965

Tamamını aktaramadığımız bu listenin gayet umumî bir değerlendirmesini yaparsak, şu neticelere varabiliriz :

Genellikle Avrupa ve Orta Amerika Büyük Localarında eksilme değil, artma vardır.

Buna mukabil, Birleşik Amerika, Kanada, Avustralya Büyük Localarının, bilhassa çok büyük merkezlerde bulunanlarında hissedilir bir azalma vardır.

104 Yıl Önceki Bir Eriştirmenin izlenimleri

Cevad Memduh ALTAR

Fransız dil bilgini Emile Littré (1801-1881), 80 yıllık yaşamının 74. yılında, Paris'teki La Clémentine amitié locasında eriştirilmiş (1875), sadece 6 yıla sığabilen masonluk yaşamının dar görünen sınırları arasında bile, uzun sürelerin masonluğuna örnek olacak nitelikte verimli olabilmenin sırrına ermiştir. Littré'nin, eriştirme töreninden bir yıl sonra, 75 yaşına ayak basmış bir filozof-çıracak kardeş olarak yaptığı ilk konuşma, masonluk tarihinin olağanüstü bir belgesi olma niteliğindedir.

Emile Littré'nin dinler ve felsefeler üzerindeki araştırmaları, zamanında tutkulu kalem çatışmalarına yol açmıştı. Özgür düşünceli ve hoşgörülü bir bilgin olan Littré'nin, 1875 de Fransa Akademisine üye sečilmesi, zamanın önemli din adamı Fransız piskoposu Dupanlou' nun sert bir davranışla karşı çıkmasına neden olmuştur; ve filozofun akademiye kabul edildiği gün ise, piskopos, kaba bir gösteri ile akademiden istifa etmiştir. Önce tıp öğrenimi görmüş olan Littré, Hipokrathe's'in eserlerini fransızcaya çevirmiş, ünlü Alman filozofu Da-

vid Friedrich Strauss'ın, İsa'nın yaşamı ve Dante'nin Cehennemi adlı kitaplarını da Fransız diline kazandırmıştır.

Bilindiği gibi, insanlığın yoluna özgürlük ve hoşgörünün ışığını tutanların en başında gelenlerden biri olan F. Strauss (1808-1879), baskı rejimlerinin tümüne karşı çıkan eleştirileriyle ün kazanmıştır. Onun içindir ki, bu Alman düşünürünün, çağdaşı olan Fransız düşünürü Emile Littré'nin, senato üyesi seçildikten sonra meydana getirmiş olduğu en büyük ve en önemli eserinin, Fransız dilinin özelliklerini bütün yönleriyle araştırıp belirten o ünlü sözlüğü olduğuna şüphe etmemek gerekir.

Emile Littré'nin 75 yaşında, henüz bir yıllık çırak-mason olarak kendi locasında ve bundan 104 yıl önce yapmış olduğu o büyük konuşmasına gelince :

Bu çığır açan konuşma, Littré, bir yıl önce locasında eriştilirken, kendisine sorulan: «İnsanın nefesine karşı görevi nedir?» sorusuna verdiği yanıtın, gene kendisi tarafından yapılmış olan yorumudur. Pek de uzun sürmeyen bu konuşma aynen şöyledir :

«Muhterem Kardeşlerim! La Clémente amitié locası, geçen yıl aynı günde beni kolları arasına almak lütfunda bulunmuştu. Aranıza, yaşamımın ancak son günlerinde, pek geç girmiş oldum. Ama sizlere, gayret ve özveri inancımı tam olarak getirdim.

Roma İmparatorluğunun çöküş döneminin son günlerinde, dört büyük bölgeye bölünmüş bulunan ülkede, merkezin, yani ülkenin en önemli kısmının yöneticisi olan hatip Symmachus (aşağı yukarı 345-402 m.s.), Roma'yı dünyaya egemen kılan inançların kesinlikle korunmasını savunuyordu ve henüz yayılmaya başlayan Hıristiyanlığa karşı savaşı, derin bir inançla sürdürmeye çalışan düşüncelerin de son savunucusu idi. Ben, o tarihlerde yaşamış olsa idim, büyük bir olasılıkla, Symmachus'a karşı çıkardım. Eski Roma'nın inançlarıyla savaşırdım, yeni düşünceler getirenlerin yanında olurdum. Çünkü bugün, benzeri nitelikteki bir anlaşmazlık karşısında ben, kuşkusuz yenilerin safları arasında bulunurum. Kendi zamanlarındaki toplumsal gücü, tarihsel büyüklüğü, parlaklığı, hakkıyla elde etmiş olduklarını kabul ederdim ama, toplumların ruhsal yönetimindeki gücünü, hergün biraz daha fazla yitirmekte olan bazı inançlar, beni kendilerinden yana olanlar arasında artık göremezler. İşte bu görüş ve kanı,

beni dosdoğru konuma götürüyor ve İddia ediyorum ki, «İnsanın kendine karşı başlıca görevi» öğrenmektir. «İnsanın insana karşı başlıca görevi» de öğretmektir; ve bu düşünceye, din kitaplarından güç alırcasına, hatta vaız verircesine, ben de şu sözleri katıyorum: «Bu iki kurala uyarsan, çağın insanı olursun!»

Ama kardeşlerim! Bu sözlerime hemen bir karşıt düşünenin ortaya çıkar gibi olduğunu duyar gibi oluyorum. Bu karşıt düşünce de şöyle olabilir: İyiliğin, iyilikseverliğin, sizin tüm bilgilerinizden, tüm ışıklarınızdan üstün tutulması gerekmez mi? Bilgi, en özül ve en kesin amaç olan ahlâk yüceliğini de birlikte getirmediği içindir ki, onu boş yere övüp duruyorsunuz, bu alanda yararlı olmayan bilgiyi yaymaya çalışmaktansa, insanlar arasında ahlâkın ve faziletin yayılmasına çaba harcamak daha doğru değil midir?

Evet doğrudur. Ahlâk ve fazilet, herşeyin üstünde olmalıdır ve onun içindir ki, ben de bu görüşe karşı kendimi savunmuyorum ve bu görüşü önemle benimsiyorum. Gerçekten ahlâkta ve fazilette elde edilecek en küçük bir ilerleyiş bile, büyük değer taşır. Bilim bir inci ise, ahlâk ve fazilet, değeri çok daha yüksek olan ve çok daha üstün bir nimet olmanın önemini taşıyan buğday tanesidir. Ama faziletin hakkı olan böylesine üstün ve öncelikli durum, bilimin toplumsal çabası ile asla çelişmez. Yani bilim ile ahlâk ve fazilet arasında en küçük bir uyumsuzluk sözkonusu değildir. Bizler bugün öylesine bir oluşum döneminde bulunuyoruz ki, bu derece önemle beklediğimiz buğday tanesi, ilerleyişin basamaklarında yükselmekle, hergün daha kesinleşen, hergün daha fazla beyinin yararına sunulan bilimin ışığını yaymakla elde edilebilir.

O halde kardeşlerim! arada bir noksan görüyorsanız, o sadece bir görüntüden başka birşey değildir. Bu alandaki düşünce ayrılığını gidermek, müsbet bilimin ve dayandığı eğitim sisteminin değişmez etkenliğini belirlemek için sizlere, derin bir araştırmanın sonucunu hatırlatacağım: ahlâkın tarihsel gelişimini araştıran Auguste Comte (1798-1857), ahlâkı: Kişi, Aile ve Toplum Ahlâkı olarak üç kola ayırıyor ve bunlardan oluşarak birbirinin yerini almış ve birbirine dayalı üç ayrı uygarlığın, gene birbirine dayalı üç ayrı dönemi yaratmış olduğunu kanıtlıyor.

Milâttan önceki antik dönemlerin çok-tanrı düzeni, eşsiz bir fazilet anlayışıyla ve kesinlikle, kişi ahlâkını kurmuştur. Eski Grek ve Roma

filozofları, böylesine bir ahlâk anlayışının, yani kişisel ahlâkın prensiplerini kurmuşlar ve bu tür bir ahlâkın yüce örneklerini vermişlerdir. Ahlâk alanında gerek teori, gerek aksiyon olarak atılması gereken ilk temelin de esasen bu olması gerekirdi. Ahlâkın bu dayanıklı temeli, ancak sağlamca oturduktan sonradır ki, yıkılma tehlikesine uğramadan, daha yükseklere de çıkılabilmektedir.

Aile ahlâkına gelince: Toplumsal gelişim, bu parlak görevi de dinlere vermiştir. Aile ahlâkı sadece dinlerin eseridir. Onun içindir ki, dinsel kurallardan bugün artık kesinlikle kopmuş olanlar bile, bu büyük eserinden dolayı, dinlere karşı derin bir minnet duygusu içindedirler. Bugünkü toplumun düzenleyici gücü olan kişi ahlâkı ile, aile ahlâkının esasları, işte bu çok-tanrı düzeninin ve dinlerin eğitimi altında kurulmuştur. Geleneklerimiz üstüne egemen olan ilkeler de, gene bu iki ahlâka dayalı ilkelerdir; bunlar insancıl görgü ve ilişkilerimizde de kökleşmişlerdir. Aramızda iyilik ve kötülük kanılarını, yani insan da bilinci ve vicdanı düzenliyen de işte hep o kurallardır. Tarihin, deneyin, ruhsal eğilimlerin duygulu yorumundan geçerek, bilgeliği ve gereği araştırmış olan bu kurallar, kanıtlama gücüne sahip olamamış ve varlığını yitirmiş kuralların (hurafelerin), durulmamış olan ve karmaşık sonuçlar gösteren tutumlarından tüm olarak kurtarılmışlardır. Bu düşüncem yanlış anlaşılmasın. Kişi ahlâkı ile aile ahlâkının getirdiği koşulları daha da geliştirmek için, bundan böyle yapılacak birşey kalmamıştır demek istemedim. Yalnız, geliştirme işinin ancak bu güçlü temeller üstünde kurulabileceğini, bunları bozarak meydana getirilemeyeceğini anlatmak istedim. Yoksa teorilerin boşluğunda, sonu gelmiyen tasarımlarda yolumuzu şaşırılmış oluruz. Nitekim ilerleme fırsatı ya da perdesi altında, bu kurallara yöneltmek istenen baskılar, çoğu zihinlerde görülen anarşi halidir, iddiamızın da güçlü bir kanıtıdır. Anarşi dediğim durum: pek geniş ve karmaşık olan toplum sorunlarını kavrayabilmek için gerekli bilimsel güce ve ışığa sahip olmayan, iyice hazırlanmamış olan beyinlerin hasta halidir. Onun içindir ki, olumlu felsefe, insanın biyolojik incelemesinden, toplumların tarihsel araştırmasından doğmayan tüm düşünceleri reddetmekte tereddüt göstermez.

Toplumsal ahlâk üzerine kullanacağımız dil, büsbütün başka bir dildir. Toplumsal ahlâk, henüz başlangıç dönemindedir. Kişi ahlâkı, çoktanrı düzenine bağlı antik uygarlığın etkisi altında ya da aile ahlâkına ve Tanrı birliğine dayanan dinler uygarlığının kurallarıyla

meydana gelmiş olduğu gibi, toplumsal ahlâk ta, çağdaş bilim ve teknik uygarlığının kamuya dönük geniş kapsamı içinde elde edilmiştir. O halde kişiye dönük ve aileye dönük iki ayrı ahlâk kuralının varolması gibi, toplumsal ahlâkın da gelişmesi, kamusal bilinç ve vicdanda özünü kökleştirmesi gereklidir. Bu amaçların gerçekleşmesi için, ne duygusal eğilimlerimiz, ne de kişi ve aile ahlâkının yumuşak kuralları yetebilir. Bu amaçların gerçekleşmesinde başarı elde edebilmek için, önümüze açılan yolda, ancak bilim ve tekniğin ışığı ile önümüzü aydınlatarak ilerlememiz gerekir.

Şurası kesin olarak bilinmelidir ki, temelleri önceden iyi atılmış bir kişi ve aile ahlâkı olmamış olsaydı, elbet bugün bir toplum ahlâkı sorunu sözkonusu olamazdı. Auguste Comte'un, ahlâk gelişimimiz üzerine çizdiği diyagramda en son kademe olarak gösterilen toplumsal ahlâka, bugün işte ancak bu yoldan varmış bulunuyoruz. Yani kişi ve aile ahlâkının sağlam temeller üstüne oturtulmuş olmasıyla.»

Emile Littré'nin 1875 yılında Paris'teki La Clémentine amitié locasında düzenlenen erişirme töreninde, zamanın ünlü devlet adamı Jules Ferry de birlikte eriştirilmişti ve törende aşağı yukarı ikibin mason hazır bulunmuştu. Eriştirmenin bu derece ilginç olmasının tek nedeni, hiç şüphesiz, Fransız piskoposunun yukarıda açıklanan davranışı idi. Piskopos, E. Littré'yi ötedenberi dinsizlikle itham ettiği için, erişirme töreninde filozofa: Tanrıya inanıp inanmadığını da sormaktan çekinmediler, o da şu yanıtı verdi:

«Eski zaman düşünürlerinden birine de bir kıral tarafından sorulan aynı soruya, filozof günlerce düşündükten sonra, kendini yanıt verebilme gücünden yoksun görmüştü... Hiçbir bilim, bir ilk prensibin vücudünü inkâr etmiyor; çünkü bunun aksini kanıtlıyacak birşeye hiçbir yerde tesadüf edilemez. Her bilgi öyle nitelikler, öylesine yasarlar ortaya çıkarır ki, bunların özünü gereğince idrak edebilmemiz mümkün değildir.»

Emile Littré'nin bundan 104 yıl önce Paris'te kendi locasında açıkladığı düşünceler, bugün de yarın da güncel değerinden hiçbir şey kaybetmeyecektir. Hatta Littré'nin bu konuşması, yaşadığımız günlerin tereddütlü, heyecanlı iniş çıkışları arasında, zihinlerimizde çözümlenmesi oldukça güç sorunların doğmasına da yolaçmaktadır (1).

---

(1) Emile Littré'nin konuşmasıyla ilgili metnin değerlendirilmesinde, rahmetli Züh-tü Velibeşe üstadımızın eski bir çevirisinden yararlanılmıştır.

19. yüzyılın başlarından bu yana, filozof Friedrich Strauss, Auguste Comte ve Emile Littré'nin görüşleri, ancak birbirini tamamlayan açıklayıcı yorumlar olmanın önemini kazanmışlardır. Böylesine bir düzeye ulaşmaktan uzun süre uzak kalmış toplumlarda ise, her sorun, kurtarıcı bir çözüm yolu bulabilmenin özlemini çekmektedir. Böyle bir görüntü karşısında tek umut, doğanın amansız evrim yasasıdır, ama bu yasayı, gereğinde yerine getirmeyi engelleyen kişi, ailenin, toplumun yüceliş prosedürünü geciktiren tek etken, ne yapalım ki, gene insanın kendisidir.

Şurası kesinlikle söylenebilir ki, ünlü düşünür Emile Littré, vaktiyle usta bir politikacının iddia ettiği gibi, dillerin, aslında insanda düşüncüyü gizlemeye araç olduğu görüşünü değil de -tam aksine- olduğu gibi açıklamaya araç olduğunu kanıtlamıştır. Bu duruma göre, gerçekten dindar olan kişi, piskopos Dupanlou'dan çok daha ziyade Emile Littré'dir. Çünkü Littré, Tanrı anlamını, dogmacı ve doktrinci inançların hurafe ve efsane gözlüğünden görme ve gösterme baskısına sırt çevirmiştir; bilimin ve biyolojik gerçeklerin aydınlattığı yolda cesaretle ilerlemek azmından hiçbir şey kaybetmemiştir. Onun için Littré'deki Tanrı inancı, efsaneye değil, makrokozmos'un ve mikrokozmos'un sonsuz derinliklerine dayalı bir sezîş olmanın niteliğini taşır. O halde Littré'nin Tanrısı, insanoğluna ancak piskopos Dupanlou'nun aracılığıyla yaklaşabilen Tanrı değil de, insanla arasına hiçbir aracının giremeyeceği Tanrıdır. Bu Tanrı, evrendeki tüm varlığın öncesi olan ilk kudret, yani Littré'nin deyimi ile: yaratılışın ilk prensibidir. Bu kudretin veya prensibin aksini kanıtlamak olanaksızdır; ve insan bu kudretin veya prensibin varlığına, ancak sezîş yoluyla gelen bir inançta ulaşabilir. Böylesine bir inancın, insan-oğlundaki en yüce görüntüsü ise, Littré'ye göre, yalnız ve yalnız fazilet olarak nitelenebilir.

Büyük Bir Mason

**H. K. E. M. Iowa Büyük Locası
Büyük Loca Bülteninden
Çeviren : M. M.**

Bir zamanlar, ritüeli ezberle-
mekte çok zorluk çeken, bu ne-
denle de teker ve terfi törenle-
rinde pek faydalı olamayan bir
Mason vardı. Aşırı derecede
çekingen ve utangaç olduğu
için de otorite gerektiren vazifeleri yapacak kabiliyeti de yoktu; kendinde vazifedar etofu olmadığı gibi Locada hiç bir vazife almamıştı. Özel hayatında pek varlıklı olamadığından Loca hasenatına, bina fonuna ve diğer fonlara büyük katkıda bu-

lunanlardan biri olamamıştı. Bütün bu konularda oldukça önemsiz bir Masondur.

Öte yandan, olanakları dahilinde bütün Loca toplantılarına muntazaman devam eder, hatta ikinci.Tö. Üs. ve Ko. Kardeşlerin hazırlıklarında yardımcı olabilmek için gereği kadar erken gelir.

Bina ve bahçe komitelerinde devamlı ve çalışkan bir kardeş idi; çimi biçer, bankları tamir

eder, çatıyı onarır. Locanın bo-
yanmasına hatta tıkanan sıhhi
tesisatın açılmasına dahi yardım
ederdi - hiç bir iş onun için sı-
kıcı değildi.

Hasta kardeşleri ve dul hemşi-
releri ziyaret ederdi. Aniden de-
vamsız olmaya başlayan kar-
deşleri görmeye gider onlarla
konuşurdu. Her ziyaretçi karde-
şin yabancılık çekmemesini sağ-
lardı. Vazifelilere iltifatta bu-
lunur, yeni kardeşleri cesaret-
lendirir, sıkıntı içinde olanların
omuzuna kolunu atar, ve her
rastladığı kardeş için her zaman
ve her yerde bir tebessümü ve
neşeli bir selamı vardı.

Günlerden bir gün vefat etti.
Cenazesine gelenler, merasimin
yapıldığı mabedin dışına kadar
taştılar, hatta mezarlık bile çok

kalabalıktı. Locanın müteakip
toplantısı eskileri gibi değildi,
her kardeş onu pek çok özlü-
yor, yokluğunu hissediyordu.
Önemsiz bir Mason?

Helbette ki değil! BÜYÜK bir
MASON'du! Belki de daha bü-
yüğü henüz Locada hiç otur-
mamıştı.

Kimdi o?

Özel biri değil. Ekseri Localar
onu veya onun gibisini tanımış-
lardır. Ve o, veya onun gibisi
hâlâ Locasına muntazaman de-
vam etmekte ve bütün o küçük
hareketleri yapmakta, o sözleri
söylemektedir. Ona hakkı olan
kıymeti veriyor, onu onore edi-
yormuyuz? Bunu mutlaka yap-
malıyız çünkü o BÜYÜK bir MA-
SON'dur!

Masonluk ve Felsefe

Semuhi SONAR

Masonluk ve felsefe sözcükleri çok defa yanyana gelirler. Felsefenin belki hiç bir konusunda masonluk geçmez ama, masonluğun hemen her konusunda felsefeden mutlaka söz edilir, yani her filozof mason değildir ama her masonun az çok bir filozof olması gerekir denebilir. Bu iki sözcüğün birbirine bu kadar bağlı olmasının bir nedeni olsa gerek. Bu neden de her ikisinin ortak özellikleri olmasıdır. Her ikisinde de düşünme, öğrenme veya daha alıştığımız bir tabirle arama vardır. Sırf bu özellikten ötürü her ikisinin geçmişi çok eskidir, düşünce tarihine yani insanlık tarihine kadar giderler.

Masonluğun doğuş tarihi 18. yüzyıl başlarına, daha doğrusu operatif masonluğun spekülatif masonluğa dönüşüm tarihi olarak kabul edilen 1714 tarihine kadar gider; doğum yeri de Londra'dır.

Felsefeye gelince, ne yazık ki onun böyle bir başlangıç tarihi de yoktur. Bir kere felsefenin bir ilim olup olmadığı şüphelidir. İlimlerin anası olduğunu, bütün ilimlerin kendisinden koptuğunu biliyoruz. Her kopan ilmin bağımsız bir ilim oluş tarihi var da esas ana ilmin doğuş tarihi yok. Elimizdeki belgeler bizi M. Ö. 4-5. yüzyıla kadar götürebiliyor. Bu tarihten çok daha eskilerde, yaklaşık olarak M. Ö. 2000 yıl-

larında Mısır ve Mezopotamyada büyük uygarlıklar ve pek ileri bir bilim düzeyi olduğu blindığı halde, felsefi uğraşın bulunduğu dair açık ve seçik kaynak ve belgeler yok.

Bu iki devlet, tıpkı Roma devleti gibi görkeme ve devletçiliğe daha fazla önem vermişler; Yunanlıların aksine, insanlık prensiplerine yakın olan spekülâtif zihin uğraşlarından biraz uzak kalmışlardır. Özellikle Mısırlıların, bu kez bizzat da gördüğüm ve hayran kaldığım ihtişam ve neredeyse nispetsiz denebilecek kadar büyüklüğe olan düşkünlüklerinin, spekülâtif felsefi uğraşa fazla zaman ve gereksinme bırakmadığı kanısındayım.

Bu nedenle bugün Yunan ve Romadan söz edilince, birincinin felsefi, ikincinin hukuku, devletçiliği ve büyük bayındırlık yapıtları akla gelir.

Eski Yunanlılar M. Ö. 415. yüzyıllarda hemen hemen bizim şimdi şu mütevazî mabetimizde yaptığımız gibi, maddi ve manevi varlıkların ve bunlarla ilgili konuların tartışmalarını demokratik metodlarla yapmışlar, açık hava okullarında öğretisini sürdürmüşler ve hepimizin bildiği gibi, okullarını, akademilerini, liselerini kurup geliştirerek, felsefeyi kendine özgü bir bilim haline getirmişlerdir.

Bizim şimdiki Üniversitelerimizin ilk şekli ise, ancak M. S. 1000 senesine rastlıyor. Bu hususta, Adnan Adıvarın «İlim Tarihi» kitabından ufak bir bölümün hatırlanmasını ilginç ve yararlı bulduğum için özetliyorum :

«Batıda öğrenme aşkının ancak X-XI. yüzyıllarda başladığını görüyoruz. 1000 senesinde Bolonyada öğrenciler ilk defa birleşerek korporasyon kurdular. Bu ilk üniversiteye başlangıç demektir. Üniversite ismi de buradan gelir. Hocalara ücretlerini öğrenciler verdiği için idare onların elindeydi. (Şimdi yapılması istenenin, buna benzer bir çözüm olduğunu zannediyorum.) Sonra yine öğrenci ve daha fazla hocaların ortaklığı ile Pariste kurulan Üniversite bütün Avrupaya örnek oldu. Öğretilen dersler başlangıçta gramer, belagat (retorik) ve mantık idi (TRİUM). Daha sonraları hesap, geometri, astronomi ve müzik ilâve edildi (QUADRİUM)

Bütün bu dersler ilahiyat tahsili için bir hazırlıktı. Belli başlı ders kitabı da Chartreux tarikatı papazlarından Gregorius Reisch (...-1525) in 1503 de yazılan Margarita Phylosophica isimli yapıtı idi. Pariste

Oxfordta, Cambridge ve İtalyanın belli başlı şehirlerinde kurulan bu üniversitelerde Papalar her an istemedikleri dersin okutulmasını bir kararname ile yasaklıyabilirdi. Örneğin Papa Alexandra III fizik ve tıp tahsilini kaldırmıştı. Bu devrin başlıca özelliği ilmin dinin emri altında tutulması idi. İلمي seviyeye gelince, hocaların yani ilahiyat filozoflarının okuttukları kitap, Aristo ve Platonun eksik ve yanlış ter-cümelerinden başka bir şey değildi.»

Okullar geliştikçe, zihinler açıldıkça ve dolayısıyla öğrenim, dinin ve din adamlarının baskısından kurtuldukça felsefe ve ilahiyat adı altındaki genel konular da yavaş yavaş dinin etkisinden kurtularak bağımsız birer bilim dalı oldular. Ne var ki, bu iş hiç de kolay olmadı, daha doğrusu tek bir aşamada olmadı. Bazı bilimler dinden kurtulup sihirin kucağına düştüler. Tıp bilimi öyle oldu: Hastalık, fena ruhların insana musallat olmasıdır, o halde tedavi şekli bu fena ruhların sihir kuvvetiyle insan vücudundan kovulmasıdır.

Bilimlerin, daha doğrusu konuların, bağımsızlığı devam ettikçe, felsefe de her şeyden bahseden genel bir bilim olmaktan kurtuldu. Bu kurtuluş da pek kolay ve kesin bir biçimde olmadı. Yakın tarihlere kadar bazı tereddütler geçirdi. Şöyle ki, felsefeden ilk kopanlar, astronomi, matematik gibi konusu ve ürünleri elle tutulacak kadar somut ve seçik pozitif ilimlerdir. Fizik, kimya, tıp v.b. daha sonra ayrıldılar. İnsanı konu alan bilimlerden psikoloji, sosyoloji, ekonomi gibi bilimler, artık felsefeden ayrılamaz sanıldı. Bir zamanlar felsefe deyince akla psikoloji, sosyoloji ve birde üçüncü olarak moral (ahlak) gelirdi. Mantık (logique) da bir ara felsefenin içinde idi. Nihayet gün geldi, çok karışık ve çapraşık gibi görünen sosyolojinin de matematik ve fizik gibi bir takım değişmez kanunlara tabi olduğu görüldü, buna dair hipotezler kuruldu, laboratuvarlarda deneyler yapıldı ve sonunda en yeni bilim olarak felsefeden ayrılarak bağımsızlığını ilân etti. Bu gün için felsefeden kopmayan bilim kalmadı diyebiliriz, o halde şimdi önemli bir soru karşısındayız: Felsefeye ne kaldı?, ne ile uğraşacak? İşte akla gelen bu sorudan sonra, felsefeye hiç bir şey kalmadığı için, felsefe gerçekten bir bilim midir, değil midir haklı kuşkusu ortaya çıkıyor.

Bu soruya cevap verebilmek için bilimin ne olup ne olmadığını ve karakterlerini açıklayalım :

Bilim en geniş ve basit manada objeler arasındaki ilişkilerin, insanlar yani sùbjeler tarafından bilinmesidir. Kısaca bilim, bir obje-sùje

münasebetidir. O halde bilim bir bilgidir, bilgi edinmedir, ama bunun tersi doğru değildir yani her bilgi edinme bilim değildir, zira bilim objeler arasındaki ilişkilerin sadece bilinmesi değil, bu ilişkilerin sayı ile, matematik formüllerle, her türlü nicelik ve nitelikleri ile ifadesidir. Buna, Fransızca «Connaissance scientifique» karşılığı olarak, biraz tuhaf bir tercüme ile «bilimsel bilgi» veya «ilmi bilgi» adını vereceğim. Bunun karşıtı olan bilgiye de «Connaissance vulgaire» karşılığı olarak «amiyane bilgi» tabirini kullanabilirim. Bu iki tür bilgi birbirinden;

A — Konu bakımından

B — Değer bakımından

ayrılır ve az önce de belirttiğimiz gibi, biri diğzerinin karşıtıdır. Bunu biraz daha açıklıyalım :

A — Konu bakımından amiyane bilgi, hâdiselerin sırf bilgisidir. Bilimsel bilgi veya kısaca bilim ise, hâdiselerin nedenlerini ve kanunlarını arar ve bulur. ((Bacon)

B — Değer bakımından amiyane bilgi, olayların teolojik, mitolojik veya meta-fizik olsun aldatıcı, hayali ve birleştirci olmayan bir izahıdır. Bilim ise aksine mantıklı ve tutarlı bir temel üzerine oturtulmuş realiteye cevap veren pozitif bir izahtır. (Spencer)

Bundan şu netice çıkar: Her olay münferit, halbuki her kanun genel olduğundan, bilim genelin bilgisidir.

Felsefeyi bu iki bakış açısından ele aldığımızda şöyle bir genelleme ye varabiliriz.

1 — Felsefe sırf salt bir bilim değil, genel ve bileşik bir bilimdir, bilimler arasındaki ilişkileri bulur, bu ilişkilerin zincirlemesini kurar ve buradan bilimlerin birliğini çıkarmaya çalışır. Spencerin deyiimiyle «felsefe, tamamiyle bire indirgenmiş bir bilimdir.»

2 — Felsefe kendine özgü bağımsız bir bilimdir. Konusu, her bilimin çözemeyip bir kenara kaldırdığı sorunların etüdü ve araştırılmasıdır. Bu sorunlar doğa, başlangıç, son, sonsuzluk gibi konulardır. Örneğin hayat nedir?, başlangıcı neresidir?, yaratılmanın nedeni ve amacı nedir?, gibi...

Yalnız burada ufak fakat önemli bir incelik vardır. Felsefe, daha doğru yukarıdaki örneklere cevap arayan metafizik, boş şeylerle, zihnimizin erişemeyeceği şeylerle uğraşmak demek değildir. Bunu yalnız koyu pozitivistler düşünebilir. Bir az sonra «izm»lerden söz ederken ve ileride mahfel biraderlerinin değişik konuşmalarını dinleyince, bu hususlar daha ziyade açıklığa kavuşacaktır.

3 — Felsefe, «Bilgi Teorisi» veya «Kritik» denilen bir konu ile de uğraşır ki bu bir manada metafiziğin yerini tutar. Yani, felsefeden genel ve özel konuları ve hatta metafiziği dahi çıkarırsak, geriye ne kaldı ve ne kalması gerekiyorsa, işte o BİLGİ TEORİSİ'dir. (Kant)

4 — Bunun tam tersine, metafiziği esas alırsak, o zaman daha uzaklara gidip, bilginin ve var oluşun ilk prensiplerini aramak gerekir ki bu, «Theodicée»nin konusudur. (1)

O halde kısaca felsefe, saf manası ile şu iki hususu içerir:

1 — Bütün bilimlerin toplamı yani integral bilgilerdir. Spencerin, (felsefe tamamiyle bire indirgenmiş bir bilimdir) tanımı bu maddeye girer.

2 — İlk felsefe veya metafizik; bu ikincinin de üç kolu vardır:

a — Varlık bilimi veya antoloji, b — Bilgi teorisi veya kritik, c — Tanrı bilgisi veya Theodicée.

Bunlar, dediğimiz gibi, felsefenin sırf saf ve dar manasına göre olan bölümleri veya konu biçimleridir. Geniş manasına göre felsefe, psikoloji, lojik, moral ve sosyoloji ile de uğraşır ki, bunların her biri kendi başlarına birer bilim olmakla beraber, diğer bilimler gibi, hatta onlardan fazla olarak, metafizik ile ilişkilidirler.

Bütün bu değişik konsepsiyonları birleştirerek özetlersek: Felsefe konusu ve görüş açısı itibari ile bir genelleme karakterine sahiptir. Objelerin ilk ve son nedenleri içinde zihnin alabildiğine genel bir bilimidir. Hatta doğrudan doğruya «İlk ve Son Nedenlerin Bilimidir» şeklinde de tanımlanabilir.

Kritik esprisi ile, süjeleri ve objeleri tanımaktan yola çıkar ve edindiği bilgilerin portesini ve değerlerini tartıştır. Sistematik esprisi ile,

---

(1) Bu kelime, teolojiden biraz farklı olarak, Tanrının adaletini temel alan bir metafizik koludur (Leibniz). Buna, doğal veya rasyonel teoloji de denebilir.

bütün bilim dallarının koordinasyonunu sağlar. Sjelerin ve objelerin, daha geniş bir manada reel ve irreal bütün varlıklar zinciri karşısında belirli bir doktrinden ziyade, zihinsel bir davranıştır.

İşte tam burada, bu davranıştan ötürü, psikoloji ile sıkı bir ilişkisi göze çarpar. şöyle ki, bu davranışlar sonucu olarak, felsefe veya filozof, kabullendiği düşünceleri OPTİMİZM, kabul etmediklerini PESİMİZM veya islahını düşündüklerini GELİşME TEORİSİ olarak adlandırır.

Bütün bu dolambaçlı tanımların tam tatmin edici olduğu söylenemez. Felsefe öğrenmek veya felsefe ile uğraşmak isteyen kişi bütün bilimleri öğrenip mi onlardan bir BİRLİK çıkaracak? Bununla başa çıkılamaz. Felsefeyi biraz daha iyi anlamak için, başka yoldan gidelim: Bugün lkemiz üniversitelerinde olsun, Avrupa ve Amerika niversitelerinde olsun, felsefe yapmak isteyenlere ilk soru şu oluyor: «Hangi bilim dalı uzmanısınız?» Değilse hangi bilimi seçeceksiniz?» Demek ki bugün için felsefe daha ziyade bir bilim dalının felsefesidir. Eski düşünenler her dalda bilgi edindikleri için filozof olmuşlar. Modern filozoflar ise, filozof olmadan önce ya yazar, ya iktisaiı, ya da fizikçi, kimyacı, matematikçi veya doktor v.b. dirler. Kendi dallarında çok fazla derine gittiklerinden, kabına sığamadıkları için filozof olmuşlardır diyebiliriz.

Felsefeyi bu gözle görmek, onu masonluğa bir kez daha yaklaştırır ve ikisi arasında bir takım benzerlikler daha ortaya çıkarır. Her ikisi de sürekli bir araştırma içindedirler. Masonlukta buna HAKİKATI ARAMA diyoruz. Felsefede de tam manası ile «Hakikati Aramak» demektir. Üstelik filozof olsun mason olsun, hakikate hiç bir zaman ulaşamayacaklarını bile bile...

Bugün en kesin netice verecek zannettiğimiz mikroskopun verdiği bilgiye bile uzun zaman inanamıyoruz; çünkü ya etüd ettiğimiz doku ya da bizzat mikrop, her gün bir değişikliğe uğramakta, her gün yeni bir yaşam şekline girmektedir. İlm bir hipotez kurup pratik fayda elde edinceye kadar, etüd ettiğimiz konuyu değişmiş, başka sonuçlar vermiş buluyoruz. Heraklitin, «Hayat akıyor, bir dereye iki defa yıkılmaz» sözünü unutmayalım.

Hakikatin bu kadar oynak olmasına rağmen, elde edilen sonuçlar bakımından, insanlar daima hakikati arayanlara şükran borçludur.

Uygarlığımızı oluşturan türlü dünya nimetlerini sayısı çok da olmayan bilim adamları ve mucitler sayesinde elde etmişizdir. Oysa çok zaman her bilgi, bir evvelkine göre ancak bir damlalık bir ilâve yapabildiği halde... Bu birikim nasıl oluyor? Bir benzetme ile diyebiliriz ki, uygarlık ordusunda değişik cephelerin komutanları, değişik bilginler ise, bu komutanların koordinasyonunu yapan genel kurmaylar, işte bu filozof veya büyük düşünürlerdir. (Çağımızın düşüncesini kuran üç düşünürden söz ediliyor: Marx, Freud ve Einstein.)

Burada felsefe ile masonluk arasındaki bağı da kuvvetlendirmiş oluyoruz: Masonluk davranış, günlük dağdağlı işler arasında toparlayıcı, düzenleyici doğruya, iyiye, güzele götüren bir yoldur. Felsefe de öyledir. Ama bu yol nasıl bulunur? İşte felsefeden en büyük sorun burada başlar ve buradan itibaren felsefi sistemler doğar. Sorulara cevap ve yol arayan her filozof, evvela düşünür sonra kendine göre sistemini kurar. Bizlere düşen ödev ise, tek başımıza bir sistem kurmaktan ise bu sistemlerden birini, kendimize en uygun olarak seçmektir. Esasen biz bu seçme işini, yaptığımız farkına varmadan her bir problem hakkında ve problemine göre bu sistemlerden birini veya değişik dozajda olmak üzere bir kaçını kabullenmiş bulunuyoruz. Bu sistemler pek çoktur. Ortak bir ad olarak, «İZM»ler diyoruz. Her birisi birer görüş ve anlayış biçimidir. Bu sistemleri gördükten ve anladıktan sonra, isteyen metafizik problemlerin kısmen veya tamamen şu ya da bu yollarla çözümlenebilip ispat edileceğine inanan Naturalizm, Spiritualizm ve idealizm sistemlerini savunan filozofların yolundan gider. Bunların hepsine birden, Dogmatizm filozofları denir. İsteyen de; bu problemleri çözmek tıpkı okyanusta yelkensisiz ve pusulasız dolaşmak gibidir diyen ve hiç bir hakikatin asla bulunamayacağını kabul eden, eski şekli ile Septisizmi yeni şekli ile Relativizmi savunan kötümser filozofların yolundan gider. Bunlara da hep birden Agnostikler denir. (Eski dilimizde bunlara «bilmem» manasında arapça, «lâeedri» denirdi.

Bu iki sistem bir çok tâli izmleri içine alan, büyük ana sistemlerdir. Hakikaten bu iki büyük sistem arasında tam bir kesinlik yoktur. Yani dogmatikler «Biliyorum», agnostikler de «Bilmiyorum» derken sorunu abartıyorlar fakat aslında her biri ötekinin sisteminden, az da olsa, bir şeyler alıyordur. Böyle kesin şekillerdeki kesin farklılıkları masonluk da reddeder ve buna PUTPERESTLİK der. Tıpkı Tanrıya körü körüne inananlara, körü körüne inanmayanlara, putlara inananlara,

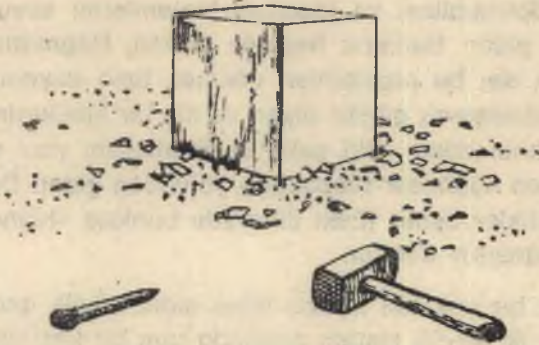
hatta puta dahi inanmayanlar, kısaca her türlü kör inanışlara ve bağnazlıklara putperestlik dendiği gibi...

Konumuz felsefe, ödevimiz msonluktur. Felsefe, sırtındaki bir sürü bilimleri silkip atınca, belki biraz zayıfladı ve «Bilim midir değil midir?» gibi kuşkulu durumlara düşer gibi oldu ama spekülâtif çaba olarak daha güçlü, daha çekici ve özellikle daha faydalı bir şekil aldı.

Masonluk da, operatif masonluktan kalma bir çok biçimsel ayrıntıları atıp, onlarda sırf hatıra olarak birer sembolik anlam bırakmakla yetindi ve bu sayede daha insancıl, daha toplayıcı oldu ve aynı zamanda mensuplarına bazı öğütler vermek zorunda da olduğundan, bir nevi normatif öğreti veren bir kurum oldu.

Bu hava içinde ve insanlık sevgisi prensipine uygun olarak, masonluğun insanlığa hizmet amacı hususunda, her birimiz ayrı ayrı elimizden geleni yapmalıyız.

Akil, davranışlarımızın rehberi olsun.

Mithra

(İnsanlık tarihinin gizemli tanrısı)

Mithra ve Mithra Kültü

(İnsanlık tarihinin ilk organize inisyatik kültü)

Abdurrahman ERGİNSOY

1 — ÖN SÖZ,

Quintus Aurelius Symmachus şöyle der: «Niçin hep beraber barış ve ahenk içinde yaşayalım? Hepimiz aynı yıldızlara bakıyoruz, aynı gezegenin üzerinde yol arkadaşlarıyız ve aynı göğün altında yaşıyoruz. Her ferdin herhangi bir yoldan son gerçeği bulmak için uğraşmasının ne önemi vardır. Varlık muamması o kadar büyüktür ki bir cevaba giden bir tek yolun bulunmasına imkân yoktur.»

Bu söz söylenmeden önce olduğu gibi söylendiğinden beri de insanın barış ve ahenk içinde yaşama kavgası sürüp gidiyor ve insan barış ve ahenge **Ulaşamadı.**

İnsan mutlu olmak için, mutlu yaşamak için dünyaya gelir. Önceleri mutlu yaşamak için doğa ile savaşmıştı. Bu sırada insan için Erdemsizlik yoktu ve bu yüzden de Erdem kavramı belirmemişti. Sonra insan toprağa bağlandı, madeni buldu sanat-

lar doğmaya başladı. Kent uygarlığı ortaya çıktı. Böylece toplum düşüncesi doğdu. Toplum yaşayışı, güçlü-güçsüz, sonra da iyilik-kötülük düşüncesini yaratmıştır. Bu ise insanları toplumsal iyiliği düşünmeye itmiştir.

İlk dönemlerde mutluluğuna engel olan güçlerin doğurduğu korku ile göğe yönelen insan toplumsal iyiliği, göğü temsil eden TOTEM etrafında toplanıp ona tapınma ile elde edeceğine inanmıştır. Bu düşünce zamanla gelişmiş, kutsal ve onları yönetici-koruyucu varlığın çeşitli şekillerde oluşunu gösteren Tanrılara ve onlara tapınma kurallarını koyan dinlere bağlanmıştır.

Çağdaş ruhbilim, insanlardaki bu eğilimin ruhsallaşmış ve sosyalleşmiş ilkel eğilimlerden çıktığını belirlemiştir. Bu eğilim zekânın işe karışması ile ruhsallaşmış, entelektüelleşmiş ve toplumsal etkiyle de sosyalleşmiştir. Din zekâyâ hitabederek kendini gerçek gib göstermeye çalışmıştır. Sonra bu gerçeği entelektüel ve ahlaksal yaşayışa egemen kılma iddiasına kapılmıştır. Ama zekâsı ve benliği bu iddiaya katılmamıştır. Buna karşı din kuvvete, zorbalığa yönelmiş ve sonuçta dinde toleranssızlık egemen olmuştur.

Bilim ve zekânın ilerlemesi ve gelişmesi ile anlaşılmalıdır ki din kafaya egemen olamamaktadır. Bilgi alanını bilime bırakmak zorunda kalmıştır. Ve gerçek ise bilimin ürünü olmaktadır.

Zekâ geliştikçe insan, yaşamının bağlı olduğu Ulu Gerçeği tanımağa çalışmaktadır. Halbuki zekâyı bilim doyurur. Bilim ise din ile bağdaşamamaktadır. Böylece F. Challye'in dediği gibi «din artık bilgiye benzeyemez, olsa olsa dostluğa benzeyebilir.»

Yaşam, yaşamdan doğmaktadır. Herbirimizin ahlâksal yaşamı da bizden önce yaşamış olanların ahlaksal yaşamından doğar. Bu şekilde yerleşen ahlâksal gelenek çağlar boyunca billince bilince geçerek çeşitli toplumlarda aynen veya az çok değişerek varlığını sürdürür. Sonuçta ahlaksal yaşam dostlukla birleşir, bütünlüğe ulaşır.

Bu kurallara dayanarak insanın, kendi tercihiyle, başkalarını zorlamaksızın pekâlâ Akhinoton'u, Zerdüş'tü, İsa'yı, Buda'yı, Muhammedi sevmeye hakkı olur. Bu sevgi ile insan yaşamının zirvesinde ahlakla din karşılaşır ve birbirlerinin içine girerler.

Öte yandan iyilik sevgiyi bencilliğe üstün tutmak ise ahlâk bir açıdan tabiatımızın Mutlak tabii-

atle anlaşma haline gelmesidir diyebiliriz. Sonlu kişi ile Sonsuz Evren arasındaki moral bağ budur. Dini sonsuzluğa yönelen bir özlem olarak ele alırsak daima sonlu ile sonsuz arasında bir bağ olduğu sonucu çıkarki burada ahlâkla din birleşiyor demektir. İşte bu halde din kafa dini olmaktan ayrılıp gönül dini olur. Bu gönülde çeşitli dostlukların yer aldığını, dostluğumuzun insan ahlâkının tüm yüksek temsilcilerine yöneldiğini de kabul edebiliriz. Sorun, gönlümüzün kişisel varlığın Evrensel Varlığa ulaştığı noktaya uzanabilmesidir. İşte o zaman bütün dinlerin ve hatta bazı büyük felsefelerin çoğu aynı formüllerle sonsuza karşı aynı özleyişi ifade ettikleri veya sembolleştirdikleri anlaşılacaktır. O zaman bilinci tüm anlamıyla doyuracak, dolduracak tek bir İnsanlık Dini'nin Evrensel bir din olduğu anlaşılacaktır : Mithra'nın, Mani'nin, Muhammed'in ve belki Bahailerin yapmak istedikleri gibi...

2 — ZERDÜŞT VE KURDUĞU DİN,

İnsan yaşamı süresince öğrenme isteğinden hiçbir zaman vazgeçememiştir, ayrı kalamamıştır. İster sürekli eylem halinde olsun, ister güncel yaşam

savaşına dalmış olsun kafası, dünya yaşamı ve geleceği konusunda kendi kendine soruşturma yürütmekten geri durmaz. Bu sessiz soruşturmalarından biri beni, insanı mutlu kılma yolunda ve özellikle inanıp katılanlarını aralarına inisiyatik uygulama ile alan din ve kültleri araştırmaya itti. Ve dinlerin çoğunun doğuş alanı olarak görülen Yakın-Doğu, Küçük Asya bölgesinde doğan dinleri araştırdık. Bunların arasında Zerdüştinini ve onun bir başka şekli, değişik şekli olan MITHRA dinini-kültünü, özellikle insanlık tarihinin ilk organize inisiyatik kültürünü incelemeye yöneldik. Bu seçimde inisiyatik bir kültür oluşu yanında Comte du Mesnil du Buisson'un şu sözlerinin etkisini de belirtmeliyim: «son araştırmalarda Yeni Mithra'yı keşfettik, insanlık kurtarıcısı, dinsel ve filozofik, çok önemli bir doktrinin kalbini...

Ön sözümde toplum yaşamının güçlü-güçsüz ve sonra da iyilik-kötülük ilkelerini yarattığını, bunun ise insanı toplumsal iyiliğe düşünmeye ittiğini yazmıştım. Din tarihçileri bu düalizmi Tektanrıcılığın bozuk bir şekli olarak kabul ederler.

Zerdüştinin kurduğu din, iyilik-fenalık düalizmine dayanır. Ona Mazdeizm adı da verilmektedir.

Esasta, tarihlere göre Zerdüş'ten önce İran'da Mazdeizm vardı ve ona önceki Mazdeizm denmektedir. Zerdüş Mazdeizmi arıtıp temizlemiş, İran çoktanrıçılığını Tektanrıçılığa yöneltmiş ve çok yüksek bir ahlâkın kurallarını koymuştur.

Eskiden Ahura Mazda'nın (Bilgelerin Mükemmeli Mevla) yanında Mithra ve Anahita (Ana Tanrı) tanrıları vardı.

Zerdüş bazı tarihçilere göre MÖ VII-VI yüzyıllarında yaşamıştır, bazılarına göre ise MÖ 1000 yılında yaşamıştır. Ancak son araştırmalar Zerdüş'ün Davut ve Süleyman peygamberlerle aynı dönemde yaşadığını göstermektedir ki bu husus Jasper' in iddia ettiği «tarihin büyükler silsilesinin aynı zamanında olma» tezini doğrulamaktadır. Yani Hiram'ın Kudüs'te Süleyman Mabedini yaptığı sıralarda yeni bir din üzerine vaazlerde bulunarak memleketi Bactriane'da gezip dolaşan bir kişi olarak kabul edilmektedir. Zerdüş'ün bu vaazleriyle din İran Platosuna yayılmış ve İran (Pers) imparatorluğunun resmi Dini olmuştur. Sonra Yakın Doğuya, Hindistana, Anadoluya, Mezopotamyaya, Romaya, Avrupaya azçok şekil değiştirerek gitmiş veya atmıştır.

Zerdüş edebiyatının ilk büyük eseri Gatha'lardır. Burada konunun temel kavramı (Tanrı) fikridir. Tanrıyı adlandıran Ahura Mazda terimi «Tanrısal bilgeliğin tam anlamı ile tanınıp bilindiği» ifadesini taşıdığı kabul edilir. Zerdüş'tçülük adı verilen yolda maddeden çok ruha önem verilir ki bu durum Ahura Mazda deyimi ile tam uyuşma halini gösterir. Ahura Mazda, yetkin, sonsuz, güçlü, herşeyi gören ve bilen, tam ve tüm iyiliktir. Bütün yaratıklar onun eseridir. Yerin, göğün yaratıcısı, düzenleyicisi ve düzenli tutucusu, yıldızların hareketini sağlayan, bitkileri, hayvanları ve suları yaratan ve yaşatan O'dur. Bedeniyle, ruhuyla, irade özgürlüğü ile insanı şekillendiren O'dur. Uyku ve uyanıklık O'ndadır. Tüm iyilikler ondan gelir. Ahura Mazda, parlak, ihtişamlı, çok büyük, çok güzel bir yaradandır, çok bilge bir ruhtur. Işığın, saflığın, gerçeğin tanrısıdır. Değeri olan bütün hassalar, vergiler ve en başta yaşama hassasıyla ölmezlik hassası O'ndan gelir. Yehova dışında antik çağda hiçbir Tanrı, tektanrıçılığa bu kadar yaklaşmamıştır der, Söderblom... Gatha'lar herşeye rağmen insanın tarihini, yeryüzü yaşamıyla kısıtlamaz, kötülüğü ve düşmanı (Angra Manyu) terimiyle dile getirir. Kötülük özellikle Tanrı-

nın bilgeliği karşısında Drüj yani yalan ve kötü kurnazlık'tır. Gatha'lar Mazdeizmin Kutsal kitabı olan Zend Avesta veya sadece Avesta'nın Zerdüş't'e ait bölümü kapsayan beş türkü olarak kabul edilir. Bunlara ilâve olarak Avestanın diğer bölümleri MS III. yüzyılda toplanmıştır ve din kitabı olarak kabul edilmiştir, tabii Mithra dininin...

Zerdüş't, tarihçiler için halâ bilinmeyen olarak durmaktadır. Zerdüş't bir din-kült kurucusunun adı mıdır, yoksa dine-külte verilen ad mıdır? Bu halâ açıklığa kavuşmamıştır. Avestanın çok eski metinlerinde bir kişinin, etten ve kemikten bir insanın-adının önemi yok-varlığı sezildiği ifade edilmektedir. Ama bu kişiye ait hiçbir tarih yok, köküne ait hiçbir iz yok, ailesi, doğduğu yer ve çevresi eylemlerine ait hiçbir bilgi yok. Avestanın son metinlerinde bu insanda kutsallık-ilâhîlik-denebilecek bir nitelik esinlemenin mümkün olduğu da, bazı tarihçiler tarafından dile getirilmektedir ve bu yüzden de «Tanrı Zerdüş't, İnsan Zerdüş't'ü öldürtmüştür.» ifadesi Zerdüş't yazarları arasında üne kavuşmuştur. Öteki Kült kurucularından bazılarında olduğu gibi Zerdüş't, muhtemelen kollektif bir ad'dır, bir tür aydınlık aracı. Aynı za-

manda bir çok yerde kendiliğinden ortaya çıkıveren bir harekettir veya öyle sanılmaktadır. Zerdüş't de benzerleri gibi güçlü, seçgen (eklektik), bağımsızlığında kıskanç, önceden konuşmuş kurallara karşı isyankâr olarak görülmektedir. Zerdüş't olabildiği kadar çevresel uluhiyetin bir parçası, sert bir özellikçi olarak düzenleyici ve ıslahatçı olmuştur. O çevredeki tüm kültürleri-dinleri birleştiren ve kendi kültürünün içine alıp eriten teolijik bir formül bulmuş ve de güçlü bir merkezi iktidarın kuruluşu için yol açmıştır. Bu husus Avesta metinlerinde görülebilir.

Zerdüş't'çülüğün temeli bu dünyada görünen nesnelere düalitesidir: Aydınlık-karanlık, iyilik-kötülük ve ... b ... gibi karşıtlık-zıtlık. Bu metafizik karşıtlık, ilkel toplumlardaki zanaatlerde kentin faaliyetleri olarak var olan ikiliğe dayanır. Zerdüş'tçülükte aracı vardır ve onlar dine egemendirler. Bunlar rahiplerdir ve onlara Kâhin-Mege, yani ibadet yaptırıcı da denmektedir. Genellikle dinlerde aspirasyon yani yürekten ruhu Tanrıya yöneltme vardır ve üç aşamada görülür: gerçek bir Tanrı idesine sahip olmak; Tanrı ile insan arasında aracı, şefaathçi olması; selâmete ermek yolu ile gerçekleşen

adaletle... Mage deyimi ilham veren güç, şiir demeti demektir. Terim olarak ise bir bilgiyi, bir bilgini, aklı sırlara ermiş ve de esrarlı-mucizevi yollardan insan hayalini etkileyen, kamçılayan sihirbazı da ifade eder. Mage, İran dilinde Magu karşılığı kullanılır ve Ahura Mazda'nın perestişkâr anlamına gelir. Bu Kâhinler, Rahipler kastının üyesidirler ve ayinleri yönetirler. İlk Mage Zerdüş'tür. Çünkü Bilgiğin Efendisi ona doktrinini öğretmiştir. Dio Chrysostomos'a göre peygamber bir sivri tepede Ahura Mazda ile görüşmüştür. Kâhinlik Kaldeye geçince Astroloji ile kaynaşmıştır ve bu husus Mithra kültüründe kendini açık olarak gösterir.

Zerdüş'tün faaliyeti özellikle sosyal ve ahlâki reform alanında olmuştur. Bu reform tutsaklığı kaldırmayı, göçebe aşiretleri gezgin olmayan çiftçiye dönüştürmeyi öngörmüştür. Avestada şöyle yazar : Gezginci olmayanlara kentleşme ve yer değiştirme özgürlüğü verdim...

Zerdüş't o devirde var olan çoktanrıcılığı Ahura Mazda'nın tek Yüce Tanrı sayıldığı tektanrıcılığa çevirmeye çalışmıştır. Bu hareketi ile çağdaşlarının dini uygulama anlayışı karşısına çıkmıştır. Bu karşı çıkışı perdelemek için arka planda Mithra'nın

kişiliğini ele almak zorunluğunu duymuştur. Ama öte yandan Haoma usulü kanlı kurban (boğanın kurban edilmesi) usulünü yasaklamıştır. Bu hareketle öküzün ruhunun, hasis göçebelerin hırsları ve kötü muameleleri yüzünden içine düştüğü durumu Gök Yüzüne haykırmasını önlemiş sayılmıştır. Halbuki Zerdüş't bu hayvanları koruyup çoğaltmayı düşünmüştür. Buna karşı Mithra'nın kabul ettiği boğa kanını, ölümsüz gücü meydana getiren Haoma'yı kaldırmış olması Mithra'ya karşı olduğu görüşünü vermiştir. Bu bir çarpışma sayılmış ve bu çarpışma Zerdüş'tün Belh'teki Mabette öldürülmesi ile sona ermiştir. O sırada Zerdüş't şöyle demiştir: Ahura Mazda benim yaptığım gibi sizi affedebilse... Zerdüş't'çülükte kötülüğe bir kuruntu anlamı ile bakılmaz, dünya yaşamından kaçmak anlamında bir düşünce de yoktur. Kötülükle yalan, öldürme, namussuzluk, aldatma gibi ahlâksızlık türleri ele alınır. İyidik bunlara karşı yerleştirilir. Ahura Mazda ile Tanrı tarafından yaratılmamış Ehrimen de denilen Angra Manyu (vuran Ruh demektir) karşılaşması ortaya konur. Ancak Ortodoks Zerdüş'tçüler bunu kabul etmemektedirler. Ahura Mazda'nın Ameşas Spentas (Ölmez Azizler) diye adlan-

dırılan yarı Tanrı yardımcıları vardır. Bazı metinlerde Ahura Mazda'nın özünde iki tali öz vardır, biri hayatın yaratıcısı olan iyicil düşünce, öbürü ölümü doğuran şüphedir ki bu yüce varlığın ikinci yönü olup kendisinden ayrılarak Ehrimen haline gelmiştir. Ve rakibinin yerine geçmek için göklere saldırır, ama yardımcı Tanrılar tarafından önlenir.

Zerdüştdininde dünyanın tarihî vardır. Dünya tekâmül yasalarına uymaktadır. Bu yasalar da onu içinde bulunduğu halden ideal bir safhaya götürecektir. Bu tarihsel bir süreçtir (vetiredir), bir savaş alanıdır. Savaş sonunda umut edilen mükemmel hal, güçte olsa sonunda elde edilecektir. Erdemli insanlar buna hizmet ettikten sonra sonsuz mutluluğa kavuşacaklardır. Böylece temeli dine dayanan ve bütün insanî ödevlere yer veren ahlâk ortaya çıkar. Tabii ki ilk ödev dindarlıktır, ikincisi içtenliktir. Çalışma da bir ödevdir. Bunlara dayanarak İnsan toplumu halinde yaşayacak, ödevlerini yapmak için yaşayacak ve yaşamak için yiyecektir, besleyici et yiyecektir. Yaşamak için yuvası, ocağı olacak, Tanrıya yardım için yeni kuşaklar yetiştirecektir.

Ahura Mazda kurallarına göre

toprağı, ateşi, suyu bir cesedin temasıyla kirletmek günahdır. Ölümden sonra cesedin-sessizlik kuleleri- denen yerlerde köpeklere, akbabalara bırakılması kabul edilmiştir. Ruh o zaman yargılanır ve cezasını çeker. Ateş, Işık Tanrısı olan Yüce varlığı sembolleştirir. Bu nedenle her tapınakta Ateş odası vardır. Orada sonsuz ateş yanar, ona dokunulamaz.

3 — MİTHRA VE MİTHRA KÜLTÜ

1969 yılında Boğazköy-Yazılıka-ya harabelerini gezerken bizim mabedimize benzeyen bir mabed harebesini gördüm. 1970 de Niğde Arkeoloji müzesinde MS. III yüzyıla ait bir mezar taşında Bizans yazısı üzerinde haç yerine eşkenar üçgen vardı. Dikkatimi çeken bu taşın, ilgiliden bu civarda yaşayıp ölmüş bir Romalı Lejyonere ati olduğunu öğrendim. 1961 de Londrada Walbrook yakınındaki Mithreum'da (Mithra mabedi) bulunan sembolleri hatırlayınca incelememin önemini anlamıştım. Yapılan araştırmalara göre Zerdüştdini MÖ. IV yüzyılda şekil değiştirmiş, diğer bir anlamda Gatha'lar dönemi kapanmış Avesta dönemi başlamıştır. Bu yeni dönemde Gathalardan ön-

ceki dinin bazı uygulamaları yenilenmiş olarak ortaya çıkmıştır. Bir bakıma bu eski İran Mitholojisi, geleneksel törenler açısından Zerdüştcülüğün yeni bir yönü olarak ta görölmektedir.

Avesta dönemi, gelecekteki yaşam düşüncesi açısından değişik bir yön ve tutum ortaya koymuştur. Avesta'ya göre, Erdem kavramı, mutlu bir ölümsüzlüğe sahip olma yanında daha önemli bir niteliğede sahiptir. Ahura Mazda burada Mutluluk Tanrısı'dır. Tüm sevinç olarak bütün insanlara mutluluk dağıtmaktadır. Avesta dönemi, Gatha'lar döneminin tersine her kuşağın geçmişte gerçekleştirilen iyi eylemlerden yararlandığını kabul eder ve bunun devamını sağlamak için çalışması gereğini ortaya koyar. İyiliğin başarısı toplum açısından önemli sayılıyordu. Avesta dönemi Zerdüştcüleri iyiliğin sonuçtaki başarısını, dünyanın yenilenmesini doğuracağına inanıyorlardı. Plutarık, İranlıların bu yenilenme ile toplumlari, bütün insanların konuşup anlayabilecekleri bir tek Dile ulaştıracağına inandıklarını yazmıştır.

Bu yeni dönemde Tanrı bir iyi düşüncedir ve insanları iyi düşüncenin, kötülükle savaşına katılmaya çağırır. Kötülük kesinlikle yenilecektir. Kötülük bir Tanrı değil, iyi düşünceden kop-

muş ve sonunda yenilip ortadan silinecek şeytandır. Büyük Hâkim'in huzuruna çıkmak için kişi köprüyü kendi kendine aşacaktır. İyilik birliğe dayanır. İyiliğin üstünlüğü ancak toplumsal işbirliği ile gerçekleşebilir. Ailenin de kendi içinde bir değeri vardır. Bu ikili çatışma, düalizm MÖ. VI yüzyıldan bu yana dindışı ahlâki düşünce akımlarına yol açmıştır. Hindistanda Budizm, Çinde Konfüçyus, Taoizm, Eski Yunanda Pythagoras, Sokrates, Platon... bunlara örnektir. Denebilirki iyi düşünce Tanrılıktan ayrılarak insanlaşmış veya insanlaştırılmıştır. Esseen'ler Tev-rata kulak asmayan, Zerdüştcülükten gelme Işık-Karanlık çatışmasına dayanan bir tarikattir. Mensupları Işık Çocukları adını almışlardır, birbirine kardeş derlerdi. Aralarına yabancıları almazlardı, Agapea -sevgi- sofrasında birlikte yemek yerlerdi. 1966 yılında Apollon dergisindeki bir yazı şöyle başlıyor: «Takvim yıllarının başında Doğu köklü bir din kolu Romaya ayak bastı. Bir yüzyıldan daha az bir zamanda yağ lekesi gibi büyüdü. Tutsaklar arasından İmparator sarayına kadar tüm halk arasında yayıldı. Akdeniz bölgesinin en güçlü spiritüel gücü oldu ve imparatorları bile müminleri arasına alarak başarının en üst noktasına ulaştı. Bu din

kolunun Spiritüel şefi IŞIK Tanrısının çocuğu idi.

Kötülüğün güçleri yer yüzüne fenalık yağdırır, tufanları gönderir, ama Işığın çocuğu boş durmaz ve tehlikeleri yokeder. O, insan varlığı ile Yüce Semavi Otorite arasında aracıdır da. Çağırılarda hiç eksik olmaz, insanların yardımına koşar, onları korur.

Işığın Çocuğu bir mistik değildir, bir aksiyon Tanrısı, askerlik, mertlik erdemleri ile, İYİLİK erdemleriyle en Büyük Erdemdir. O dininde, zengin ile yoksul, asil ile tutsak arasında bir ayrılığın olmadığı kardeşlik birliğini isterdi. Usulüne uygun olarak inisiye olup o yola girenler, ekme ve şarapla kutsadıkları ayinlerinde genellikle yer altındaki mağaralarda buluşurlardı. Orada kutsal su ile arınırlar ve Tanrısal huzuru bulurlardı. Her yılın 25 Aralığında IŞIĞIN Çocuğunun dünyaya inişinin yıldönümünü kutlardı. Çok sıkı ahlaki yaşama kuralları vardı. Kötülük güçleriyle çarpışacak askerler olduklarına dikkat ederlerdi. En büyük kötülük yalan'dı. Özel koruyucu melek tarafından korunup yönetilen mümin şunları uygulardı:

- İyi düşünce,
- İyi söz,
- Eylemde iyilik ve adalet.

Gök ve cehennem, iyi ile kötünün çarpışmasına inanırlardı. Yarınki âlemde onlar için bir altın çağ vardı ve ona bir gün kavuşacaklar, iyiliğin fenalığı yendiği günü göreceklerdi. Uyguladıkları doktrin İlahi Karakterin vahiy ve ilhami idi. Ruh ölümsüzdü, ölümden sonra bedenden ayrılır, başka âleme, gerçek dinin uygulandığı, inananı zengin mükafatların beklediği âleme geçirdi. Tam zamanında Işığın Çocuğu yer yüzüne inecek ve Nizam gününü açacak, orada dünyadaki eylemlerine göre iyiler kötülerden ayrılacaklar. Kötüler üç gün tövbe edecek, tam üç gün kötülük ruhu cehenneme atılacak, kötüler günahlarından arınacaklar ve tüm insan varlığı sevinçle yer yüzündeki, kötülüğün, adaletsizliğin, zor ve şiddetin asla bulunmadığı cennete yeniden kavuşacaktır. Böylece insan ileriki sonsuz hayat içinde olma mükafatına kavuşacaktır.

Buradaki ifadem ile Hıristiyanlıkta ve belki başka dinlerdeki uygulamalarda aynı izlerin varlığını göstermek istedim. Bu izlerin kökü ise Zerdüş't tarafından kurulmuş ulu yapılı doktrin bir dalı olan MITHRA'nın olduğu iddia edilen bir din kolunun «tüm doktriner usul ve ekrânının eksiksiz ifadesidir.»

Mithra adı ilk olarak 1907 yılında Boğazköyde bulunan tabletlerde okunmuştur. Bu tabletlerde Mithra, Hititlerle komşuları Mitani'ler arasında yapılan antlaşmada İlahî koruyucu olarak Göklerin Tanrısı ile birlikte yardıma çağırılmaktadır. Ancak Kuzey Avrupadan Güneye inerek Karadeniz kıyılarından ve Anadolu'dan geçip Mezopotamya'ya, oradan Hindistana kadar giden istilacı Aryaların kutsal yazmaları olan Veda'larda Varuna (önceleri Gök Tanrısı, sonra Evrensel Nizam Tanrısı) ile yanına Mithra'nın da adı geçer. Mithra burada Gökyüzünün, Işığın ve aynı zamanda Hak'kın tanrısıdır (Herşeyi gören tanrı, insanlar arasında adaletin hüküm sürmesini sağlayan Kaadir Tanrı). Rivayete göre Varuna ile Mithra'nın anaları Aditi'dir. Aditi Tanrılarla bütün varlıkların müşterek özüdür. Veda'larda kurban çok önemlidir ve hatta ana temadır. Vedizmin ana fikri kurbanın değeridir. Ölümlerin sonradan yaşaması için cenaze hediyelerle beslediği gibi Tanrılar da kurban kesilerek ölmezlik şerbeti olan Saoma'nın (Homa'nın) sunulmasını isterler.

Varuna ile Mithra sürekli gelişme sonucu daha çok ruhsallaşmışlardır: Mithra spiritüel güçün, Varuna ise aksiyonun, ikti-

darın Tanrısı olurlar. Spiritüel düşünür, maddeci iş görür. Ama maddeci spiritüelsiz hiçbir iş yapamaz. Halbuki spiritüel güç, maddeci güç olmadan iktidarını sürdürebilir. Bu yüzden her defasında Varuna Mithra ile birlikte olmak zorunda kalmış, tersini deneyince başarısızlığa uğramıştır.

Bütün bu nedenlerle Mithra güneş, ışık ve hak Tanrısıdır ve boğanın kurban edilmesi kuralı esas alınmıştır. Mithra genellikle kurban olacak boğa ile birlikte Mabetlerde taşla işlenerek yer almıştır. Rivayete göre bütün canlı varlıklar boğanın karnından doğmuştur.

Veda'lardaki Varuna, Ahura Mazda ile eş sayılmaktadır. İran teogonisinin temeli olan Dualizm görüşü içinde bir grup Tanrı Ahura Mazda etrafında başta Mithra olarak birleşirler. Mithra akıl ve hikmetin efendisi, Işık krallığına hükmederek karanlıkların Tanrısı sayılan Ehrimen (Angra Manyu) etrafında toplanan kötülük güçlerinin karşısındadır. Sonunda iyilik güçleri kötülüğü yenerler. Bu savaşta Mithra iyilikh, doğruluk güçlerinin başındadır. Öyle bir IŞIK Tanrısıdır ki Hindistanda Güneş'i temsil eder. Homerin epesindeki Helois gibi.. Bir yanda Işık Tanrısıdır, öte yanda Ahu-

ra Mazda'nın hizmetindedir. O halde en yüce Tanrının tezahürüdür ve ondan sadir olmuştur denmektedir.

Mithra, sözleşme-andlaşma'yı, dostluğu, dostu simgeleyen bir Tanrıdır da. O daima savaşa hazırdır, savaşçılarının yanındadır ve onlara güç verir, onları korur. Roma Lejyonerlerinin Mithra'ya bağlanmalarının nedeni de budur.

Avesta'nın son metinlerinde onuncu güftede Mithra'yı tam büyüklüğü ile bulmaktayız. Güfte son olarak toplum dininin ruhunu, özünü dile getirmektedir. Orada Akıl ve Hikmet sahibi Spitana peygamber şöyle der: «Mithra'yı yarattığımda onu kurban kabul etmeye, Ahura Mazda gibi lâyük olarak yarattım». Bu güftenin bazı pasajlarını da aktaralım: «Mithra'ya yönelen insanları koruyacaksınız, bize yardıma gelen, korkuları yenen Mithra, kurbanların da, duaların da lâiyği insanların parıldayan efendisi... Bu hayırhah, güçlü semavi, en yüce, şefkatle dolu, yükseklerin eşi olmayan sahibi, güçlü ve sert savaşçı, karanlıkta uyanık bekleyen, iyi düzenlenmiş bir orduya sahip, galilp ve aldanmayan Mithra'ya kurban adamak isterim. O Tanrılar kadar güçlüdür, çok bilgilidir. O yenicidir ve zafer onun-

la birlikte. Bin kulağı, ikibin gözü, onbin casusu vardır, herşeyi bilen, güçlü Tanrıdır ve asla yorulmaz.»

Bu üstün güç, son yüzyıllarda salıklarını (müminlerini) içinde canlı olarak yaşatmıştır. Mithra'nın boğa ile birlikte oluşu ve boğayı öldürmesi olayı Avesta ile Vedalarda da yer alır. Prof. Lommel, Hayatın Tanrısı Soma'nın yağmuru temsil ettiği ve aya bağlı olduğunu ele alarak insan ve hayvanlar, yiyecek ve bitkilerle ilgili olduğu sonucunu çıkarır. Ayla ilgili olmasını cinsinin dışı olduğuna bağlar. Soma ilahı-ilahî Boğanın toprağı zenginleştirmek için yağmur sağtığı sırada ineğin sütü de evreni besler. Tanrılar ölümsüzlüğü veren içkiden paylarını almak isterlerken Soma'nın öldürülmesi kararında anlaşılır. Rüzgâr tanrısı bu karara razı olur. Ama Mithra'nın da buna katılmasını isterler. Mithra bu fikre, «bunu arzu etmem, çünkü ben herkesin dostuyum» diyerek katılmak istemez se de tanrıların ısrarı karşısında pay almamak şartıyla kabul eder ve boğayı öldürür, ama pay almaz. Varuna da Mithra ile birlikte.

Soma enerji kaynağıdır, o nedenle rahipler ve din mesupları tarafından kabul edilir; yenilir ve böylece insanlar da ölümsüz-

lûğü kazanırlar. Sonraları So-
ma-Haoma, Mithra misterleri
içinde kaybolmuştur. Ama ha-
yatı yenileme ilkesi, boğanın
öldürülmesine bağlı olarak kal-
mış ve de ısrarla sürdürülmüş-
tür.

Yılbaşı-Mithra bayramında kur-
ban kesilmiştir. İranda Mithra-
kana veya Mihrigan olarak ad-
landırılan bu bayramda Kral
kutsal dansı yapar, Tanrısallık
şerefine içip sarhoş olur. Bu
bayram Mihr âyini, Mihr günü
olarak hâlâ kutlanmaktadır. Kâ-
hinler Mithra'yı Güneş Tanrısallığı
katında en önde kabul eder-
ler, ondan sonra Zervan (za-
man tanrısı) gelir.

Mithra kültüne ait tapınaklar
tüm Akdeniz kıyılarında: İsken-
derun, Silifke, Anamurda, Niğ-
de ve Nevşehir yöresinde (eski
Kapadokya), Bursa, Çanakkale,
Bergama yörelerinde, İç Anado-
luda Frigya yerleşim yerlerin-
de, Boğazköyde bulunmaktadır.
Maalesef henüz iyice araştırılıp
ortaya çıkarılamamışlardır. Me-
zopotamyada Doura Europos'ta,
Süriyede Asi ırmağı kenarında,
Kilikyalı, Finikeli korsanların gi-
debildiği yerlerde bu tapınakla-
ra rastlanmaktadır. Bu korsan-
lar Kült mensubu imişler. Dou-
ra Europos Mithreumunda yan
cephedeki nişte iki Kâhin, özel
pantolon, manto ve başlarında

Frigya başlığı taşımaktadırlar.
Kâhinin birinin sağ elinde bir
asa-değnek, sol elinde bir kitap
bulunmaktadır. Romadaki Saint
Prisque Mithreumunda toplum
şefi olan Peder-Baba, bir bilge
olarak tahta oturmuş, sırtında
kırmızı bir elibse taşır ve başın-
da Frigya başlığı bulunur, tpki
Mithra gibi, sağ elinde bir çem-
ber taşımaktadır. Yine Romada
Ostie Mithreumunda ise Baba,
asası, başlığı, çemberi ile moza-
ikte görülmektedir.

Taç giyme töreninde Neron şöy-
le konuşur : Ben uluyum, Arsa-
kistan inerek geldim, ama ben
sizin kölenizim ve sizin için gel-
dim tanrım, size Mithra gibi ta-
pıyorum.

Neron Mithra kültü ile temas
eden ilk imparatorudur. Neron
Güneş tanrısı olarak perestiş
edilmeyi arzulamıştır. Onun için
Yıldızlı evinde bir Güneş kral
olarak yaşamış ve bahçesinde
Güneş Tanrısı temsil eden çok
görmekli bir heykel yaptırmış-
tır. Mithra kültü Kilikyalı kor-
sanlar tarafından Romaya götü-
rülmüştür. Plutark şöyle yaz-
maktadır : Anadolunun Akdeniz
kıyısındaki Lyce'nin (Likya)
Olympe'i üzerinde garip kurban
törenleri olmakta ve bugün
Mithra kültüründe gördüğümüz
bazı esrarlı şeyler yapılmakta-
dır.

Gordien III'ün başşehri olan Tarsus'ta bu tanrıya tapılmaktadır. Gordien III bastırıldığı paralara boğayı öldüren Mithra'nın resmini hakettirmiştir. Nemrut dağındaki Tapınak Commagen'li Antioche I tarafından, Asi nehri üzerindeki Arsamee'deki tapınak ise Mithridade'in babası tarafından babalarının tanrıları adına yapılmıştır (MÖ. 69-34) Nemruttaki tapınakta Mithra, Zeus, Auhra Mazda, Hermes, Apollon-Helios heykelleri görülmektedir. Mithridate'in kinde (oğul Mithra'nın elini sıkarken) bir reliefte canlandırılmıştır.

Mithra kültü Tuna nehri yardımıyla Romanyaya, Yugoslavyaya, Avusturyaya, Almanyaya, hattâ Polonyaya ve de İngiltereye kadar uzanmıştır. Pek çok Mithreum bunu kanıtlamaktadır. Valerius Maximenus Dalmaçya kıyılarında bu kültü tutundurmuş bir Lejyoner komutanı idi. Kartacada bulunurken o bölgede Numidie'da bir tapınak yaptırmıştır. M. Aurlius'da Viyana yöresinde Altenburg'ta bir Mithrum yaptırmıştır.

Doura - Europs tapınağında Palmyre okuçularına ait bir tablo bulunmuştur. Romalı Suvariler ok ve yaylarıyla bu Tanrının kulları olmuşlardır, görünmez tanrıda koruyuculuklarını ve

patronluklarını bulmuşlardır. Almanyadaki Dieburg-Ruckingen tapınağında avda Tanrı Mithra temsil edilmektedir. Kırımdaki tapınakta da tanrıya adanan kurban sembolleştirilmiştir. Bazen karakter farklılığı, bazan sınıf ve sosyal mevki başkalıkları bir dinsel toplulukta insanların birleşmesini sağlamıştır. Bunu pek çok Mithreumda basit kılıklı müminlerin yanında yüksek seviyeli kişilerin zengin kıyafetlerle veya kabartmalarda daha iri gösterilerek, yanyana durdukları görülmektedir. British Museum'daki Mithra statüsü imparator Trojan dönemine aittir. Septimes Severe, İmparator Commode, Diocletien, Constantin, Septime, Severe'in oğlu Caracella, imparator Julien, Geta hep Mithra kültüne bağlı idiler. Romada bu inisiyatik kült, kapalılığı içinde yasal olarak hiçbir kazanç amacı olmadan, gönüllü bağışlarla beslenmiş, genel olarak ilk zamanlardan itibaren gelişerek yayılmıştır. Tapınaklar dikdörtgen şeklinde, iki yanı oturma sıraları, ortada altar (kurban kürsüsü-yemin kürsüsü), şarkta girişin tam karşısındaki duvarda Mithra'nın kutsal boğayı kurban etmesini gösteren Oymakabartma yer almaktadır. Giriş batıdadır. Tapınaklar genel olarak yer altında, mağaralarda

yapılmıştır. Olamayınca ve kentlerde ise aynı havayı verecek biçimde inşa edilmişlerdir.

Mağara göğü temsil eder, tavan yıldızlarla süslüdür, ay öküzün çektiği arabada yer alır. Pencereler görünmez bir şekilde yapılı ve alaca karanlık bir mabet olması sağlanırmış. Yan tarafta ayrı bir bölümde tören giysileri ve sair gerekli alet ve sembollerin korunması için odalar yapılmıştır. Oturma yerlerinin duvarları genellikle mozaikle süslenmektedir. Üyeler-salıklar minderlerde otururlardı. Doğudaki niş mermerdendir, yan sıraların başında meşale taşıyan statüler konmuştur. Girişe yakın bir yerde bulunan iki çukurda kutsal hayvanın kemikleri bulunurdu. Saint Prisque mithreumunda özel olarak üç mabet vardır. Duvar kenarında bir çok dipsiz vazo yer almıştır. Bir Nişte Mithra'nın başı Zodiak'la çevrelenmiştir. Nişin önünde başını eğmiş, diz çökmüş, yalaktan su içen bir insan başı resmedilmiştir. Bir başka yerde toprağa gömülmüş vazolar vardır. Bunların su, toprak, ateş ve havayı temsil ettiğini Prof. Vollgreff ifade etmektedir. Yedi gezegenle dört elemanın törenlerde yeri olduğu anlaşılmaktadır. Mozaiklerde aslan resmi de vardır. Aslan ate-

şi göstermektedir ve kırmızı bir elbise giydirilmiştir. Bazı mozaiklerde ateş küreği de bulunmaktadır. Bazan de Jupiterin yıldırımına benzeyen şekiller de görülmektedir. Yine bu tapınakta Serapis başlı Mithra, beyaz horoz resmi ve kabartmaları bulunmuştur. Londradaki Walbrook Mithreumunda pek çok bulgular elde edilmiştir, tapınak doğuya bakmaktadır, 18-7 m boyutundadır. MS. 150 yılında yapılmıştır. Bazı tapınaklarda güneş ve ay tapınağın doğu duvarında yer almıştır. Bazılarında duvarlarda yedi kılıç, bazılarında yedi mihrap-altar bulunur. Fakat mutlaka Mithra'nın boğayı öldürme resmi doğu duvarında yer alır.

Mithra'nın fonksiyonu kurtarıcı ve yaratıcıdır. Boğanın ölümü yeni hayatın doğmasına sebep olur. İşte Mister buradadır ve bu olayla sonu belli hayatın, ölümün ve yeniden dirilmenin, tabiatın bize gösterdiği yıl yıl, sık sık tekrar eden olay halindeki Ana Problem etrafında yer aldığı görülür.

Fresklerde görülen yılan ve akrep, fenalık, uğursuzluk sembolüdür. Köpek ise uğurludur, yararlıdır ve Mithra'nın av arkadaşıdır. Karga, Mithra fresklerinde arka planda görülür ve haberciyi temsil eder. Bu nitelik

Mithraya aittir. Klasik edebiyatta da karga vardır. Misterlerde ise karga boğanın ölümünün gerçekleştiğinin simgesidir. İnisiye olacak olana bu sebeple karga maskı takmaktadır. Ellerinde meşaleler tutan iki statü Mithra ile üçleme yaparlar. Biri güneşin doğuşunu, ortada Mithra Öğleyi, ötekisi güneşin batışını gösterirler. Üç servi ağacı, güneşe adanmış ağaçlardır. Bazan üç dallı servi de görülür. Her dalda bir Frigya başlığı bulunur ki bu Mithra'nın dallardan birinde saklı olduğunu anlatmaktadır. Sainț Prisque tapınağında mermer büyük bir üçgen, ortası boşaltılmış ve oraya bir küre yerleştirilmiştir.

Tapınakların hemen hepsinin yanında bir su kaynağı bulunur. Fransa, Yugoslavya, Avusturya, Almanya ve Romanyadaki Mithreumlar hep su kaynaklı ve kayalar içindedir. Aventindeki tapınakta bulunan fresklerde aslan alayı, ellerinde Tanrıya sunulacak şeyler için kaplar taşırlar, kortej hiyerarşiye uygun olarak sıralanmıştır. Sağ ellerinde yanmış kalın mumlar taşıyanlar, onların ardında horoz taşıyan kişiler yer almıştır. Daha sonra bir aslan elinde iki kulplu bir vazo taşımaktadır. Sunulan şeyler ise çok enteresandır. Kortejin kurulmasının amacına uygun, Güneş tanrısı ve Mithra'

nın beraber yemeklerine uyabilecek nesnelere: ekmek, şarap, boğa eti ve kanını temsil eden şeyler. Sağdaki freskte ise boğanın kurban edilişi görülmektedir. Kortej bir inisiye tarafından klavuzlukla ilerler, kortejdekiler aslan adını taşırlar. Bir kişi uzun yularla bir boğayı götürmekte, onun ardında bir aslan büyük beyaz bir horoz taşımaktadır, üzerinde kısa bir tünik, çember sakallı, onun arkasında yıldızla süslenmiş koçu iten biri yürümektedir. Horoz genel olarak Pers kuşu olarak tanınır, bahtsızlığa uğrayan tanrılara şarkı söylediği kabul edilir. Bu nedenle horoz kutsal sayılır. Beyaz horoz ise Ahura Mazda ve Mithra'ya adanmıştır. Güç sahibi aslanın taşıdığı şarap vazosu boğanın kanını toplamaya hizmet eder ve adaya taşıtılır.

Altenburg'taki Mithreumda bulunan bir yazıda Yenilmez Mithra, Güneş Tanrısı, gücünü kabul ettiren olarak nitelendirilmektedir. Bu mabet 23-8,5 m boyutundadır, ikinci bir altarı da vardır. Bu altar dört Tanrıyı, dört mevsimi, dört rüzgârı temsil etmekte olduğunu gösteren simge ve kanatlarla süslüdür. Bu tapınakta aslan freskleri vardır ve ateşi sembolize eder. Ağzından su fışkıran bu aslan böylece su ile ateşin savaşını da anlatır. Aslan

derecesinde su ile arınılmamakta, bal ile arınma uygulanmaktadır. Aslanın ayakları arasında boğa kafasını tutması matemi sembolize eder.

Tapınakların girişe karşı olan doğu duvarında daima Mithra'nın insanlığa yararlı olma görevini yerine getirme başarısını önemle belirten boğanın öldürülmesi yer alır ki bu pano gizlice yerleştirilmiş yağ kandilleriyle aydınlatılır. Fresklerde bulunan Güneş Tanrısı başı da bir lambadan çıkan yedi ışınla aydınlatılır. Ayrıca özel bir pencereden giren sabahın ilk ışıkları Mithra'nın başına vurur. Görevini yerine getiren Tanrı, Herkül gibi güçlü, gençliğin tüm kıvraklığı ile yerel güçlü bir hayvanın bir dizini büktürerek sol elile burun deliklerinden tutup kafasını arkaya çeker, sağ elindeki hançeri kalbine saplar ve görevini tamamlar.

Göğü temsil eden mağara güneş ve ayı yıldızlarla birlikte ihtiva eder kabul edilir. Yedi altar, yedi kılıç peşpeşe ağaçlarla birleşir. Boğadan akan kan buğdayı besler, hayvanın kuyruğu büyülü erdemleri kendinde toplamaktadır ve başakları fışkırtır. Bir köpek ve bir yılan akan kanı yalamak için başlarını hayvana doğru dikmişlerdir. Bir akrebin kısıkaçları ölmekte olan

hayvanın genital organlarını sıkılmaktadır. Bütün bunların anlamları nedir? İran ve Roma kaynaklarından pek çok bilgiler elde edilmişse de F. Cumont'un verdiği anlamlar akla en uygun olanlar olarak kabul edilebilir. Ona göre Mithra'nın eylemi kurttarıcı ve yaratıcı olarak tartışmasız bir şekilde açıktır. Boğanın ölümü yeni bir hayatın doğuşunu açıklar. Bunlar antik misterlerdir, bunlar yaşamın kesin sonlu probleminin özünü, ölüm ve yeniden dirilmeyi, bir çember içinde daima tekrarlanan tabiatı göstermektedir. Bunlardan başka bir yorumdan da İran ve Hindistandaki Bundahisn ve kutsal kitap Ayaktar Zamspik'ten çıkarılmıştır: Akrep uğursuz bir hayvandır, yılan da öyle.. Bu hayvanlar Ehrimen tarafından gönderilmişlerdir. Köpeğe gelince Herodot'a göre insanla birlikte saygın kabul edilir. Kâhinler bile köpeği öldürmezler.

Ayrıca köpek Mithra'nın av arkadaşı'dır. Öldürülen boğanın kanını yalamakla da yararlı erdemleri elde etmeye çalışır. Yılan da aynı işi yapar, ama Ehrimene ait zararlı bir yaratığa yer yoktur. Grek yorumuna göre bu eylem, boğa kanı ve yılan, insanlığın büyük iyiliği için döl lenmede toprağın arzusunu gösterir.

Mithra'nın kişiliği bu eylemde tabiatın yeniden doğuşunu yapan yaratıcı, kurtarıcı olarak Kozmik nizamın aracısıdır, refahı, yararı sağlar ve gördüğümüz gibi ölümlerin spiritüel iyiliğini de...

Aynı resimde Mithra'nın arkasında bir karganın, mağaranın kenarına konmuş olduğunu görüyoruz. Misterlere göre Karga unvanı yukarıda söylediğimiz gibi boğanın kurban edilmesini ortaya koyar. Yine oymalarda Güneş Tanrısını gösteren baş ışık hüzmeleriyle örtülüdür ve Mithra'ya doğru fışkırırlar. Bu nedenle Güneş Tanrısı Mithra ile bağımlıdır ve bu yüzden de Mithra SOL INVICTUS'tür.

Çoban Mithra'nın doğusunda hazır bulunmaktadır. O halde sol elinde yukarı doğru bir meşale, sağ elinde ise aşağı doğru hançer tutar. Bazı fresklerde bu durum Güneş ve ayın doğuşunu, batışını, yani hayatı ve ölümünü gösterir. Gene fresklerde görülen üç ağaç veya üç dallı ağaç ve üzerlerindeki Frigya başlıklı başlar günün doğuşunu, öğleyi ve güneşin batışını temsil ederler. Tüm fresklerde Mithra öğleyi temsil eder.

Hikâyeye göre Mithra 25 aralıkta taşlar ve kayalıklar arasında yer yüzüne doğmuştur. Kendisi

çıplaktır, başında Frigya başlığı, kalkık ellerinde hançer ve meşale tutmaktadır, bu halile o ışığın doğurucusu, kayalıkta doğması (Deus genitor Rupe Natus) yani maddeyi doğuran tanrıdır. Bu doğuşun Elbrüz dağında olduğu kabul edilir.

Bazı fresklerde Mithra'nın doğumunda sol elinde dünya küresi, öteki elinde bir asa bulunur ve bununla Zodiak'a değer, evreni yönettiğini gösterir. Böylece dört saike ve unsura hükmetmektedir diye kabul edilir. Mithra'nın doğuşu kozmiktir. Doğum tarihi 25 aralıkta, yılın yeni ışıklarının yeryüzüne gelişi de kutlanıyor demektir. Mithra'nın okuyla su çıkarması Satürn'le özdeşliğini gösterir. Meyva yemesi de aynı şeyi teyid eder. Bu ayrıca Zervan'ın ödevini yüklediğini ortaya koyar. Bu temsil fresklerde Zerva'nın yılanla sarılmış, elindeki asa ile görülmesiyle anlaşılır ve ona eş olarak Mithra'da aynı şekilde görülmektedir. Bu durum ise Mithra'nın sonsuz zamanların Tanrısı adını almasına neden olmuştur. Yine bu nedenle de Zodiak'la temastadır ve zamanın hâkimi görevini yapar. Satürn'ün aynı şekilde Cronos olarak adlandırıldığı gibi.

Eski Avesta metinlerinde, Gatha'larda astroloji ile bir ilgi gö-

rülmemektedir. Buna karşı yeni Avesta metinlerinde Ahura Mazda'dan sonra gelen Tanrılar Ameshas-Spentas yedi gezegenle özdeşleşmektedir. Kalde Kâhinleri, bilindiği gibi astroloji ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Bu bilgiler Hellenistik dünyaya kadar yayılmıştır. MS. 377 de bir Vesta mabedinde aşağıdaki poem bulunmuştur :

Eski bir aileden bir başrahip bir ünlü doğdu

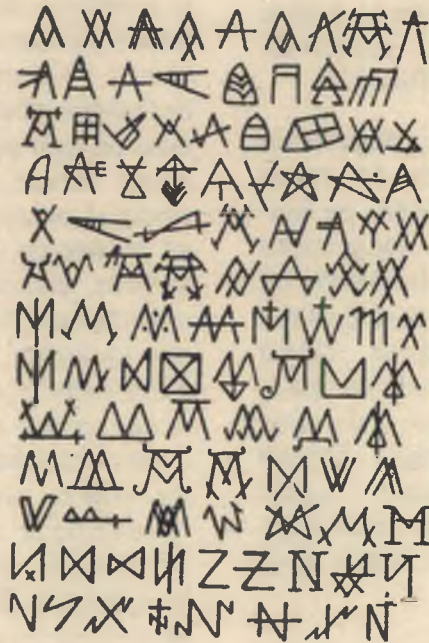
Vestanın kutsal ateşiyle aynı zamanda

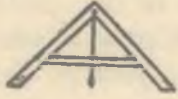
Kutsal ateş mutlu yaşamdır Augure ve üç yüzlü Diane'nin muhterem tapıcısı

Ve Pers Mithra'sı mabedinin Babilonyalı kâhini

Taurobale büyük mistiklerin mistik şefi.

(Devamı gelecek sayıda)

Mevlâna ve Sihirli Flüt Operası

Faruk ERENGÜL

Mevlâna Mesneviye, Padişahın âşık olması öyküsü ile başlar. Beş yüzyıl sonra Emanuel Schikaneder ve Mozart B.: ler Sihirli Flüt operasını bir Prensin masonluğa tekrisini simgelemek üzere yazmışlardır. Aralarındaki şaşırtıcı ilgi ve benzerliği, ben, beş ayrı bölümde açıklamaya çalışacağım :

- I — a) Mesnevide Padişahın cariyeye âşık olması öyküsü,
- I — b) Bu öykünün sembollerinin araştırılması ve yorumları,
- II — a) Sihirli Flüt operasının konusunun özeti,
- II — b) Bu konunun sembollerinin araştırılması ve yorumları,
- III — Her iki eserin sembol ve amaçlarının benzer yanlarının belirtilmesi.

I — a) Mesnevide Padişahın cariyeye âşık olması öyküsü özeti :

Padişah birgün ormanda avlanırken gördüğü bir cariyeye âşık olur, onu sarayına götürür. Fakat kız, günden güne sararır solar, hastala-

nır. Tabipler hiç bir çare bulamazlar. Padişah üzüntü ve acz içinde kalınca bir gün mescide koşar, yüreği yanarak Tanrıya yalvarır, secdede gözyaşları içinde uykuya dalar. Rüyasında bir Pîr görünür, Padişaha «yarın gelip seni ziyaret edeceğim» der. Ertesi gün, yaşlı biri saraya gelir, haber verirler. Padişah koşarak gider, kendisini kapıda karşılar, nur yüzünden rüyasındaki Piri tanıdır.

Aralarında hemen içten bir dostluk doğar. Padişahın Pîr'e sevgi ve saygısı sonsuzdur, derdini açar, onu hareme, sevgili cariyesinin yanına götürür. Pîr, cariye ile yapayalnız kalmak ister. Yerine getirilir. Onu, derin derin sorguya çeker, derdini dinler ve sonunda hastalığını anlar. Cariye çok uzaklarda Semerkant'da bir kuyumcuya âşıktır, vücudu dünya hazlarını istemekte, ruhu ise dünya kirlerinden kurtulup asıl vatanına dönmek hasretindedir. Pîr, cariyeye, «ben senin için yüz babadan daha müşfikim. Bu sırrını kimseye, Padişaha dahi söyleme. Çünkü sırrını gönlünün derinliğine ne ölçüde gömersen o kadar çabuk erersin», Resulûllah : «Her kim sırrını saklarsa, tez vakte muradına nail olur» buyurmuştur, der.

Pîr, Padişah'tan o kuyumcuyu buldurup getirtmesini ister. Kuyumcu saraya getirilir. Pîr'in isteği üzerine cariye ile bir süre başbaşa bırakılır. Cariye, sevdiği kuyumcu ile ilişkileri ilerledikçe onu daha iyi tanımağa, kusurlarını görmeğe ve ondan soğumağa başlar. Sağlığına tamamen kavuşur, bir daha kuyumcuyu görmek istemez. Pîr kuyumcuyu zehirleterek öldürtür. Padişah da sevgili cariyesine kavuşmuş olur.

I — b) Bu öykünün sembollerinin araştırılması ve yorumları :

Mesnevî'nin bu ilk öyküsünde : «Ey dostlar! Bu destanı dinleyin, çünkü, bu aslında bizim hâlimizin hikâyesidir» diye söze başlıyor.

Padişah ruhun sembolüdür, Mevlânânın kendisidir. Bir gün, ilim ordularının başına geçer, himmet atına biner, varlık mertebelerini aşip marifet avlamağa çıkar. Yolu dünyaya düşer. Nefis cariyesine âşık olur, akli başından gider, onun esiri olmuştur artık, asıl gayesini unuttur, hatta asıl maksadın bu olduğu yanılığına uğrar.

Cariye insanın nefsidir. Devasız bir derde düşmesi; dünya haz ve heveslerinin vefasızlığını, süreksizliliğini belirtir. Padişahın, cariyenin iyileşmesi için gösterdiği çaba; nefsin bu hastalığından ruhun

kurtulmak isteğini simgeler. Bunun için Tanrıya yalvarır, bu içten yalvarının ödülü olarak Tanrı kendisine doğru yolu gösterecek bir «Mürşidi Kâmil» Pîr'i gönderir.

Aslında Pîr; Şemsi Tebrizî, başka bir deyimle nurun parıldayışıdır. Bu parıldayış, ışıktan bir köprü görevini sağlayacak ve Mevlâna'yı Tanrıya ulaştıracaktır. Büyük gerçek bu köprünün ötesindedir.

Padişah, Pîr'i hareme götürür, cariyeye ile tanıştırır. Bu; Mürşidi Kâmilî ruhunun derinliklerine indirmesi ve nefsi ile tanıştırması demektir. Cariye ile Pîr'in başbaşa yalnız kalması; Mürşidi Kâmil'in yani Şemsi Tebrizî'nin Mevlânânın nefsi üzerinde egemen olmasını belirtir.

Cariyenin Semerkand'da bir kuyumcuyu sevdiğini itiraf etmesi; üzerinde çok iyi düşünülmeğe değer. Bu kuyumcu; nefsin heveslerini simgeler. Zenginliği ile, parıltılı mücevherleriyle göz alması ve gönül çalması için bundan güzel sembol düşünülemez.

Pîr, cariyeye ketumiyet öğütler. Sır cevherini saklamağa en elverişli kutu gönül hazinesidir. Yeter ki bu hazine sakladığı cevherin kıymetini bilsin.

Padişah, Pîr, Cariye ve Kuyumcunun bir araya gelmesi ve sonunda Cariyenin kuyumcudan soğuması, Pîr'in, Kuyumcuyu zehirleyip öldürtmesi, Padişahın da böylece sevgili cariyesine sahip olması; nefsin boş heveslerden soğuması, Mürşidi Kâmil'in boş hevesleri yoketmesi ve ruhun böylece nefse hakim olması anlamlarına gelir.

II -- a) Sihirli Flüt Operasının Konusu Özeti :

(Öykü, gelişim sırasına göre numaralanacak, ve II — b) bölümünde aynı sıra numaraları ile sembolleri araştırılacaktır.)

PERDE : I

1 — Prens Tamino ormanda avlanırken kaybolur, bir yılan onu kovalar. Yorgunluktan bitap düşüp bayıldığı bir sırada,

2 — Gece kraliçesinin üç nedimesi onu kurtarırlar. Üçü de ona âşık olurlar ve onu elde etmeğe çalışırlar.

3 — Prens kendine gelince, başucunda, kuş kıyafetinde Papageno'yu bulur, yılanı kendisinin öldürüp onu kurtardığını söylemektedir.

4 — Fakat üç nedime yalancılığı yüzünden Papageno'nun ağızına bir kilit vururlar.

5 — Gece kraliçesi görünür. Prensten, İzis tapınağı baş rahibi Sarastro'nun sarayında esir bulunan kızı Pamina'yı kurtarmasını ister ve ona kızının resmini gösterir. Kız çok güzeldir ve Prens ona âşık olur. Üç nedime, Prese Sihirli Flütü ve Papagenoya çingirak verirler, güç anlarda çalınca sihirli bir şekilde kurtulacaklarını söylerler.

PERDE : II

1 — Sarastro'nun sarayında zenci Monostatos, güzel Paminayı sü-rüklemektedir,

2 — Tam o sırada yetişen Papageno zenciye korkutur, o da kızı bırakır. Prens kızı kurtaracağını söyler.

3 — Sahne değişir, tapınağın kapısı önündedirler. Birinci ve ikinci kapıdan girmesi engellenen Prens üçüncü kapıyı dener. Bir rahip tarafından karşılanır. Rahip ona Sarastronun asil ve erdemli karakterini över, ve, Pamino'nun esir değil, annesinin büyücülerinden korunması için mabette alakonulduğunu söyler,

4 — Tam o sırada Pamina, Papageno ile kaçmak isterken zenci Monostatos onları yakalar. Sarastro görünür. Pamina Sarastro'ya, zencinin kendisine sahip olmağa yeltendiği için kaçmağa çalıştığını söyler,

5 — Sarastro zenciye kovar

6 — Prens ve Taminonun, gösterdikleri liyâkat üzerine mabede girmek için imtihan edilmeğe hak kazandıkları bildirisi okunur.

PERDE : III

1 — Palmiye ağaçları arasında bir sahnedir. Rahipler; Prens Pamina'yı, Papagenonun da dişi kuş giysileri içindeki Papageno'yu sevmek-

te olduklarını aralarında görüşür, müzakere ederler, sonunda, Sarastro'nun emirlerini uygulamaya koyulurlar (O Isis und Osiris ariası).

2 — Değişen sahnede bir avludadırlar. İlk imtihan : Her türlü günaha teşvik ve ayartmaya (Temptation) rağmen sükût. Gece kraliçesinin üç nedimesi bu görevi yerine getirirler. Prens de Pavegeno da bu ayartmalara dayanırlar,

3 — Üçüncü sahne bir bahçedir. Pamina uyumaktadır, ve, zenci Monostatos kendinden geçmişcesine ona bakmaktadır.

4 — Gece kraliçesi görünür, zenci saklanır Kraliçe, kızı Paminaya Sarastro'yu vurması için bir hançer verir. Kraliçe gidince, zenci görünür ve kızı altetmek için bu sırrı kullanmağa çalışır. Tam o sırada Sarastro gelir ve kız kurtulur. (In diesen heil'gen Hallen ariası).

5 — İmtihan yerine döndüğünde Prens ve Papageno hâlâ sükût imtihanını sürdürmektedirler. Papageno'nun sabrı tükenmiştir. Fakat Prens, Paminanın kendisine sevgi dolu sözlerine rağmen cevap vermemekte, sükûtu korumaktadır. Pamina, Prens'in sevgisinin soğuduğunu zannederek üzülür.

PERDE : IV

1 — Sahnede piramitler görünmektedir. Pamina prensin sadakatsizliği yüzünden düştüğü ümitsizlik içinde intihara kalkışır, ama, önlenir. Papageno da hayatına son vermeyi düşünmektedir.

2 — Fakat sihirli çingırağı çalması söylenir. Çalar. Ve birden Papageno görünür, kuş giysileri içinde yaşlı, çirkin bir cadıdır. Fakat, sonradan maskesini çıkarınca güzel bir kız olduğu ortaya çıkar.

3 — Değişen sahnede Prens ve Papageno su ve ateş mağaraları imtihanından geçirilir.

4 — Son tablo, mabedin içindedir. Sarastro'nun bir işareti ile Prens ile Pamina arasındaki duvar kaybolur, birden nurlu bir ışık parlar. Sarastro, birbirlerine kavuşup elele tutuşan Prens ve Pamina'yı takdir eder, koro mutluluklarını kutlar. Perde iner.

II — b) SİHİRLİ FLÜT OPERASININ SEMBOLLERİNİN ARAŞTIRILMASI VE YORUMLARI

PERDE : I

1 — Prens,günlük yaşamın kayguları içinde kaybolmuş, bâtil düşüncelerle karanlıklarda kalmış, ne yapacağını şaşırılmış bir «Haricî»dir.

2 — Gece kraliçesi; masonluk ülküsü, masonluk düşüncesidir. Üç nedimesi; «Hariciyi» öneren üç üstad biraderdir, kendisini beğenmişler ve yılanı öldürerek karanlıklardan kurtarmışlardır.

3 — Papageno; Prens, «dünya yaşamının keyfine bak» diyen ikinci kişiliği yani nefsi'di. Prens ayılınca zulmetten kendi kendini kurtardığını sanır.

4 — Üç üstad, Papagenoya yani Prens, nefsinin ağzına kilit vururlar, onu ketumiyete yöneltirler.

5 — Gece Kraliçesi; masonluk düşüncesi ve kızı Pamina; nuru ziyadır. Sarastro Locanın üstadı muhteremidir. II — a) 5. sırada geçen olaylar : Prens, nuru ziyaya, masonluğa erişmesi önerisidir. Prens, Paminaya âşık olması; kendisine yapılan açıklamalardan nuru ziyaya kavuşma özlemini duymasını belirtir. Üç nedime; adaya yardımcı olan üç üstadı simgeler, sihirli flütünü çalınca yardımına geleceklerdir.

PERDE : II

1 — Sarastronun sarayı; mason mabedidir. Zenci Monostatos; mauf (korkunç) biraderdir, operanın temsillerinde daima yüzü siyaha boyanmış bir tenor bu role çıkar. Zencinin Paminayı sürüklemekte, kendini alıkoymak istemekte olması; mauf biraderin nuruziyayı hariciye kolay kolay kaptırmama görevini belirler.

2 — Papakenonun zenciyi korkutması ve onun da kızı bırakması; Prens, nefsinin de mason olmayı benimsediğini gösterir. Prens, kızı kurtaracağını söylemesiyle bunu doğrular.

3 — Nuru ziyaya erişinceye kadar çeşitli engeller, zorluklar yer almaktadır. Nihayet mâbedin kapısına gelinir. Nuru ziyanın ancak ma-bet içinde verilebileceği, yoksa masonik düşünce-nin büyücüleri, ya-ni batıl düşünürlerin ona fenalık yapabileceği simgeleniyor.

4 — Pamina'nın Papageno ile kaçması düşüncesi; Prens'in, bir an, nefsinin gösteriş için nuru ziyaya kavuşmak eğilimini gösterirse de, mauf birader bu geçici düşüncüyü engeller. Pamina'nın Sarastroya, zenciden kurtulmak için Papageno ile kaçmayı istediğini söylemesi; haricî'ye tekris başında ümit dolu, güzel sözler söylenmesini ifade eder. Ve «haricî» içeri alınır.

5 — Zencinin mauf birader olarak görevi sona ermiştir.

6 — Aday olan Prens, kendi nefsi olan Papageno ile birlikte imtihan edilir.

PERDE III ;

1 — Rahipler müzakere halindedir, yani, ilk imtihandan sonra Biraderlerin «tekrise devam edilip edilmemesi» kararı verilmektedir.

2 — Sir saklama taahhüdü ve yemin sahnesidir.

3 — Nuru ziya hâlâ saklıdır, mabedde titizlikle korunmaktadır.

4 — Sükût imtihanı uzun sürer, Haricînin ikinci kişiliği yani nefsinde bir vazgeçme eyilimi belirir, fakat, asıl kişiliği sebatlıdır. Nuru ziyanın kendisi, haricînin nefsindeki bu eyilimden müteessirdir.

PERDE : IV

1 — Haricinin nefsindeki sadakatsizlik, nuru ziyanın verilmemesine sebep olacakken önlenir, nefsi de sadakatsizlik gösterdiğine pişman olmuştur.

2 — Çingirak çalınca Papagenonun sevgilisi Papagena görünür. Pa-pagena; haricî'nin nefsinin ideali, arzuladığı şeyler, geçici heveslerin simgesidir, çirkin, yaşlı bir cadı şeklinde görünmektedir. Sonradan maskesini çıkarınca güzel bir kız oluvermesi; Mason olunmakla dünva nimetlerinden tamamen el etek çekilmesi gerekmediğini, ma-sonların da yaşamayı, eğlenmeyi sevdiklerini belirtir.

3 — Su ve ateş mağaraları imtihanları; haricîye yaptırılan seyahatlerdir.

4 — Tekris, Prensın Paminaya, yani haricînin nuru ziyaya kavuşması ve tebriklerle sona erer.

III — SONUÇ :

Araştırmalarımızın sonucuna II — a) ve II — b) bölümlerini birlikte incelemekle ve benzer sembollerin karşılıklarını belirtmekle erişeceğiz.

a — Padişah; Mevlâna'dır, Prens ise Mozart Biraderimiz.

b — Her ikisi de günlük yaşamın kayguları içinde kaybolmuşlar ve nefislerinin esiri olmaktan kurtulmağa çare aramaktadırlar.

c — Padişahın nefsinin sembolü Cariyedir, Prensın ki kuşbaz Papageno.

d — Padişahın nefsinin geçici tutkularının sembolü Kuyumcu'dur, Prensın ki dişi kuşbaz Papagena.

e — Sükût; her ikisi için de sevgililerine kavuşmak için ilk sınavdır.

f — Padişah Cariye'sine kavuşmakla nefesine hakim olmayı başarmıştır. Prens sevgilisi Paminaya kavuşmakla nuru ziyaya erişmiştir. Nuru ziyaya; her mason kardeşin eriştiği sevgili olduğundan, her iki amacın eş anlamlara geldiğini ayrıca ayrıntılarıyla tekrarlamaya gerek yok.

Görüldüğü gibi; Mevlânanın olgunluğa ulaşmak için benimsediği ve gerekli gördüğü «nefse egemen olma» ülküsü ve bunu aşılacak için kullandığı semboller ile, Schikanader ve Mozart biraderlerin beraber yarattıkları Sihirli Flüt operasının bir tekris öyküsü ve aynı ülküye erişmek için kullandıkları semboller arasında hayret edilecek kadar benzerlikler vardır. Sihirli Flüt operasının yaratıcıları, libretto'nun yazılışında, kendilerinden beş yüzyıl önce yaşamış Mevlânadan etkilenmiş ve esinlenmiş olabilirler mi? Yoksa bu bir rastlantıdır? Bunu belgelemek olanaksız.

Evet, Mevlâna ve masonluk aynı ülkülere erişmek için benzer yollardan gitmişler ve buna ulaşmışlardır. Esasta tam uyum olmakla

beraber, sonuç ayrıntılarında bir fark var : Mevlâna, Kuyumcu'yu öldürür, nefsin arzuladığı dünya zevk ve geçici heveslerini tamamen yokeder, yüce bir mistisizm içinde: «hamdım, piştim, yandım» diyerek «vahdete» erişir. Halbuki masonlukta dünya zevklerine de yer vardır, hatta bunların da güzel olduğu; cadı kuşbazın maskesi çıkarılınca güzel bir kıza dönüşmesi ile simgelenir.

İnsanlığa ve masonluğa kazandırılmış bu iki büyük şaheserin sembollerini ben böyle yorumluyorum. Bu güne kadar yeryüzünde bu karşılaştırmanın yapılmış ve bu sonuçlara varılmış olduğunu sanmıyorum. Şifrelerinin çözümünde daha uygun anahtarlar herhalde bulunabilir. Siz de araştırın.

Mason Eşinin Düşünce ve Davranışları Nasıl Olmalıdır? (*)

Rengin DALAMAN

Mason eşinin düşünce ve davranışları ile ilgili fikirlerimi açıklamadan önce, her hangi bir evli kadının düşünce ve davranışlarının nasıl olması gerektiğini saptamamızda yarar vardır.

Bu konuda kısaca diyebilirim

(*) Mayıs 1978 de, İdeal Muh. Lo. sı açık celsesinde Rengin Dalaman Hemşiremizin yaptığı konuşmadır.

ki, evli kadın hangi toplumda olursa olsun yuvasına bağlı, eşine saygılı, çocuklarına düşün ve şefkatli, aile çevresine ve dostlarına anlayışlı ve meslek sahibi ise işinde dürüst ve onurlu olmalıdır. Her eş için geçerli bu ilkeler daha daraltılabilir, ya da genişletilebilir. Ne varki, temel prensipler böyle sıralanabilir.

O halde ben bu yazımda, özel bir statüde, özel bir sıfatı, du-

rumu, niteliği olan bir kişinin, mason bir kocanın eşinin taşıması gereken özelliklere değineceğim.

Önce, düşüncelerimiz nasıl olmalıdır?

Düşünce yeteneği ve olgunluğu açısından mason eşi, kocasının katıldığı bu cemiyetin gerektirdiği düşünce üstünlüklerine ayak uydurabilmelidir. Biliyoruz ki, masonlar dünyamızın bu karmaşık, çelişkili, çekişmeli, barışsız ve huzursuz ortamında tüm insanlar arasında kardeşliği geliştirmek, insanların özgürlük, barış ve huzur içerisinde gelişmesini sağlamak için çaba göstermektedirler. Bu çabalarında Masonlar doğruyu, iyiyi, güzeli ve gerçeği bıkmadan, usanmadan araştırmak iddiasını taşıyan kişilerdir. Bu büyük bir iddia ve idealdir. Böyle bir ideal geniş bir kültürü, dengeli bir yaşam biçimini gerektirir. Bu amaç için çabalayan insanların eşlerinin de, bu uğraşımında onlara yardımcı olabilecek düşünce düzeyinde hayat arkadaşları olmaları gerekir. Bunun için bu konuda, yani düşünce düzeyi alanında biz mason eşlerine düşen görev; önce eşimize evimizde onların bu firri faaliyetlerini gerçekleştirebilecekleri ortamı sağlamaktır. Bu

da yeterli değildir bence. Onların bu amaç uğruna zaman zaman yorgun düşen, bu toplum içerisinde hayal kırıklığına uğrayan, mücadelelerini sürdürmek için çıkış kapısı ve destek arayan düşüncelerine yardımcı olabilecek ölçüde, bu tür konularla ilgilenmeli, onlara omuz verecek fikri seviyede olmalıyız. Elbette «bu konularda Mason eşlerimiz kadar iddialı olmamız zorunludur» demek istemiyorum. Esasen buna olanak da yoktur. Çünkü biliyorum ki, eşlerimiz burada bizlerin katılmadığı toplantılarda geceler boyu süreklili olarak bu konularda birbirlerini eğitmekte, bu amaçlara yönelmiş tecrübeli kardeşler arasında derinlemesine çalışmaktadırlar. Benim demek istediğim; eşlerimizin bize okumamızı önerdiği bazı masonik yayınları izlemek ve bu yayınlarda yer alan konularda, Masonik olmasa da okunmaya değer kaynakları fırsat olduğunca incelemek bizlere ışık tutabilir.

Bunun yanında eşlerimizle ve bu topluluğun mensupları ile bir araya gelindiğinde, her fırsatta bu konularda sohbet etmek yararlı olabilecektir.

Demiştim ki, gene eşimden öğrendiğim kadariyle Mason, önce sevgiyi, güveni, doğruluğu, hoşgörüyü, alçak gönüllülüğü ve

adaleti kendisine prensip edinmiştir. O halde düşünce alanında özellikle bu kavramlarla ilgilenmelidir Mason eşi...

Bunun içinse gündelik gazetelerimizin, ya da kadın dergilerinin, hatta meslek kitaplarımızın yerini, demiyeceğim ama yanını, mutlaka bize bu tür konularda ışık tutan eserler almalıdır. Bizler bu hususta diğer hemcinslerimizden avantajlıyız zaten.

Çünkü eşimizden ötürü evimizin kitaplığında hazır bu tür bilgiler.

Düşünüyorum da, bu kavramlardaki kültürümüzü genişlettikçe aslında yalnız iyi bir mason eşi olmakla kalmayacağız, daha iyi bir anne, iyi bir vatandaş ve özetle iyi bir insan olma yolunda da ilerlemiş olacağız.

Mason eşinden beklenen özellik, konuşmamın başlığından da anlaşılacağı üzere sadece düşünce alanında olmakla da kalmaz. Tutum ve davranışlarımız da önemlidir. Davranışlarımızdan da bazı özenler ve fedakârlıklar beklenir bizim.

Bu noktada ilk aklıma gelen; mason eşinin masonluğun gizliliği prensibine duyması gereken saygıdır ve anlayışla karşıladığımız bu gizliliği söz ve davranışlarımızla aslında kadınlara zaten yaraşan bir ketumiyet içersinde sürdürmemizdir.

Eşlerimiz bize güven duymuşlar ve büyük bir olasılıkla belki de önceden bizim de görüşümüzü alarak bu cemiyete katılmışlardır. Onların bizden isteyecekleri ölçüde masonluğa ilişkin sırlarını kutsal birer emanet gibi saklamamız gerekir. Bu bizi küçültmez, ya da bize bir şey kaybettirmez. Eşimin kütüphanesinde gördüğüm bir mason dergisinde rastladığım Balzac'a ait bir söz bu gerçeği ne güzel ifade eder. «Bir sırrı devamlı surette saklamak, insanın ruhunu en çok olgunlaştıran şeydir.»

Kaldığı, bizden beklenen; masonluk hakkında herhangi bir toplulukta gerektiğinde dahi hiç görüş belirtmemek, masonluğu bir esrar perdesi arkasında saklamak değil, yasalara uygun, merkezi ve tüzüğü belli bir cemiyetin, diğer bazı kuruluşlarda da olduğu gibi, kapalılık ilkelere saygı göstermektir. Bu ketumiyetimiz bu toplulukta yer alan eşimiz nedeniyle, mason olduğunu öğrendiğimiz biraderleri açığa vurmamak ve eşimizden bize açıklamak istemedikleri ölçüde masonik sırları öğrenmek çabasına girmemekten ibarettir.

Davranışlarımız bakımından ikinci önemli konu insanlara karşı tutumumuzla ilgilidir. Mason eşi, insanlara dil, din, ırk

ve sosyal düzey gözetmeksizin saygılı ve hoşgörölü davranmalıdır. Burada sadece donuk ve biçimsel bir saygıdan bahsetmiyorum. İnsan sevgisinden kaynaklanan, dolayısıyla aktif ve ilgi dolu bir saygı ve hoşgörölüdür kastettiğim.

Çevremizin ve toplumumuzun insanına saygılı bir tutum ve davranış içersinde toplumsal sorunlarla ilgilenmeliyiz. Onların yani insanların yücelmesine katkıda bulunmaya çalışmalıyız. Yukarda da değindiğim gibi bu aslında yasaların bize sağlamış olduğu ve en az erkekler kadar eşit koşullarla yükümlendiğimiz iyi birer vatandaş olma görevimizi de kolaylaştıracaktır.

Bugün toplumumuzda kadınların aile ve meslekî yükümlülükleri dışında da topluma yararlı olma olanakları açıktır.

Gösterişçi gereksiz olanların da değil ama; yapıcı, topluma katkıda bulunan kurumlarda, derneklerde faaliyet göstererek, oralarda eşimizden ve mason çevresinden esinlendiğimiz amaçlar doğrultusunda, olanaklarımız ölçüsünde faaliyet göstermek hele bugünün toplumsal gelişimin sancıları içersinde çeşitli çalkantılar geçiren ülkemizde biz mason eşlerine düşen bir görevdir.

Gene mason eşi bence mümkün olduğu ölçüde sade ve gösterişten uzak olmalı, alçak gönüllülüğe olan inancı görüntüsü ile de vurgulanmalıdır. Hep biliriz ki; insanlar, karşılarındakini, düşünce ve davranışlarından önce görüntüleri ile ölçerler. Bu nedenle, görüntümüzle de topluma saygılı, ölçülü ve düzenli olmamız, bizim ve mason eşlerimizin toplumda gereken saygınlığı kazanmamızın koşuludur.

Bunlar yanında gerek aile ve gerekse meslekî faaliyetlerimizde yüklediğimiz görevleri tam ve doğrulukla yerine getirmemiz gerektiğine işaret, yeterlidir sanırım.

Şu kısa sunuşumdan şu kesin sonuç ortaya çıkıyor : Mason eşi olmak, düşünsel alanda olsun, yaşam içersindeki davranışlarımız alanında olsun, bizlere, diğer hemcinslerimizden daha çok sorumluluk ve fedakârlık yüklüyor. Ama severek katlanmalıyız bunlara. Çünkü bizim eşlerimiz belli nitelikleri olan, böyle oldukları için bu localarda yer alan, üstün kişilikli insanlardır. Böyle olmakla bize ve ailemize verdikleri onur, elbette bazı fedakârlıkları gerektirir.

Eşlerimiz Cromvell, Goethe, Rousseau, Volter, Beethoven, Gazi Osman Paşa, Mustafa Reşit Pa-

şa, Ziya Gökalp'lerin kardeşle-
ridir. Ve bizler onların ne kadar
değer verdiklerini bildiğimiz o
bembeyaz eldiveleri emanet et-
tikleri kişileriz. Burada izninizle
alçak gönüllülüğü bir kenara bı-
rakıp bir ata sözünü anımsıyo-
rum. «Her büyük adamın arka-

sında bir kadın vardır» derler.
Her masonun yanında da bir
hemşireimiz yerini almıştır.

Eşlerimizin insanlık idealinin ay-
dınlık yolunda bilzere uzattıkları
ellerini sevgi ile, saygı ile ve ce-
saretle tutmak görevimizdir.

Üç Bölümlü Kurallar

Raşid TEMEL
(New Age'den)

Yaşamın akıl ve hikmeti daima tazedir, yeşil yonca yaprağı gibi. Bilgi ekseriya 3 kuralına uygun olarak gelir. Aşağıdaki eski sözler yıllarca evvel olduğu gibi bugün de doğruluğunu korumakta ve bu üç bölümlü kurallar evvelâ Masonik anlayışı, sonra gerçeğe girişi ve nihayet doğruluğu verecektir.

- İnsanın hayatta yalnız bir kere elde ettikleri :
Ana baba, itibar, gençlik.
- Küçümsenmeyecekler :
Düşmanlık, borç, hastalık.
- Daima hatırdâ tutulacaklar :
Acıma, affetme, nezaket.
- Hiç beklemeyenler :
Zaman, ölüm, müşteri.

- Herkesin uyuşamadıkları :
Güzellik, mizaç, talih.
- Hatırdan çıkarılmaması gerekenler :
Gerçek, görev, ölüm.
- Kimsenin senin elinden alamayacakları :
Zekâ, bilgi, potansiyel.
- Gidince bir daha gelmeyenler :
Oktan çıkan yay, ağızdan çıkan söz, bedenden çıkan ruh.
- Fırsatlarla denenmiş olanlar :
Engelle karşılaşıncı sabır, doğruluk üzerine nutuktan son-
da doğruluk, ihtiyacı olana kardeşlik.

İnsanın büyüklüğü onun nezaketinde yansır. Konuk severlik daima övülmeye yol açar. Yardım hiçbir zaman şahsi serveti azaltmaz. En iyi yaşam insanlığa hizmetle olur. Yardım hem kendimizin hem de başkalarının güçlüklerini yener. Adalet cinayeti yokeder. Gurur bilgiyi yokeder. Yalan şahsiyeti yokeder. Üzüntü yaşam süresini kısaltır. Rüşvet adaleti yokeder.

En güzel yardım affetmektir. En cesur kimse bağışlayan kimsedir. En akıllı hareket çalışmaktır. Günahını anlamak ruhu temizler. İyi hareketler daima kötülükleri örter. Ailenin bozulması müsibetleri çözümlene yeteneğini yokeder. En değerli zenginlik bilgidir.

Şahıslar veya insanlık için en iyi olan şeylerin okunması, yazılması ve söylenmesi kolay ise de bunların yapılması güçtür. Zaman ilerledikçe Tanrı bizi iyi yaşamı anlama yeteneğiyle inşallah mükâfatlandırır.

Şehzade Kemaleddin Efendi'nin Tekrisi

Suha UMUR

Sultan Beşinci Murad, veliahdlığı sırasında 20 ekim 1872 tarihinde Mason olduktan sonra (*), önce kasım 1873'te kardeşi şehzade Nurreddin efendi (1851-1885), ve daha sonra 24 ağustos 1875'te diğer kardeşi şehzade Ahmed Kemaleddin efendi (1874-1905) de tekris edildiler.

Aşağıda şehzade Ahmed Kemaleddin efendinin tekrisini Grandoryana bildiren Proodos Locası Üstadı Muhteremi Kleanti Skalyeri'nin mektubu ile tekris celsesi tersimatının tercümelerini bulacaksınız.

Klenati Skalyeri'nin mektubu :

25 ağustos 1875

Pek Sevgili ve Pek Münevver kardeşim
Dün akşam, 24 ağustos Salı günü Pera'da Hacı zade sokağı 16 No. İI evimde Sultan Abdülmecid'in oğlu ve veliahd Murad efendinin kar-

(*) Bk. Mimar Sinan, V. Murad'ın Masonluğu hakkında belgeler, Sayı 18, Sh. 19.

deşi, şehzade Kemaleddin efendinin tekrisini yaptığımı bildiririm.

Bu tekris, Pek Münevver Kardeşim, mektubuma ilişik tersimatta da goreceğiniz gibi, Rituel'in ve bütün Nizamnamelerin gerektrdiği hükümler dahilinde yapıldı, yalnız iki noktada kanunlara uymadık; bunların birisi, tekrisi Mason Lokalinde yapmamak, diğerleri haricinin adını iln etmemek, ki her ikisi hakkında da izahat vermeği lüzumsuz addediyorum, nkn bunların sebeplerini siz çok iyi biliyorsunuz.

Bu husustaki tasvibinizi rica ederken, 2. ve 3. dereceleri de şu günlerde ve bir defada vermem hususunda müsaade vereceğinizi de umuyorum.

Geçmişteki gibi davranacağınızdan emin olarak...

Candan bağlı
Kleanti Skalyeri

Tekris celsesi zaptı :

Kleanti Skayeri'nin Pera'daki Hacı zade sokağı 16 No. lı evinde akşamın 9'unda yapılan Proodos Muhterem Locasının olağan üstü celsesi.

alışmalar, Kleanti Skalyeri'nin başkanlığında ırac derecesinde ve aşağıdaki Kardeşlerin huzurunda açıldı :

Ragıb efendi	1. Na. vazifesinde
Nuri bey	2. Na. vazifesinde
Hilmi efendi	Hatip
Amiable Louis	Sekreter
Seyid bey	Muhakkik
Hacıyar Nikola	Tren stadı
Valsamaki Panagi	Hazine Emini
Tevfik efendi	Hasenat Emini
Bazil Kargopulos	Kruyucu

Georges Pati, hepsi Loca üyesi ve ziyaretçi, ... K. (isim okunamıyor), uykuda olan Union d'Orient Locası üyesi.

Üstadı Muhterem, toplantı sebebini açıkladıktan sonra Hatip K.'e Murad K.'in, kardeşinin tekrisine iştirak edemeyeceğini bildiren mazet mektubu ile Mason Nuruna kavuşmak arzusunu belirtmiş bulunan Ahmed Kemaleddin efendi hakkındaki üç tahkik levhasını okuttu.

Tahkik levhalarının okunmasından sonra Üstadı Muhterem skrüten kutusunu dolaştırttı; skrüten kutusu, haricinin Masonluğa kabul edilebileceğini gösterir şekilde saf ve lekesiz geldi.

Haricinin üç suale vermiş olduğu cevaplar okunup yeniden oylama yapıldıktan sonra Üstadı Muhterem, Ahmed Kemaleddin efendiyi içeriye aldı. Ritüelin gerektirdiği denemelerden geçtikten sonra yemin ederek nura kavuştu.

Hilmi, Nuri ve Skalyeri Kardeşlerin türkçe olarak yaptıkları konuşmalara yeni Kardeş çok canlı cevaplar verdi. Üstadı Muhteremin dolaştırttığı teklif kesesi Doğu'ya boş geldi.

Çalışmalar bilinen şekilde bitirildi.

Tam gece yarısı.

Localarda Verilen Masonik Konferanslar

A — İSTANBUL VÂDİSİ

Loca	Konuşmacı	Konu	Tarih
Sevenler	Duran Beyazıt	Masonluk ve spor	22.6.1979
Gün	Grogori Baylan	Masonluk manevi ve fikri kaynaklar	27.6.1979

B — ANKARA VÂDİSİ

Bariş	Melih Bayülken	Masonluk	18.6.1979
Arayış	Okan Işın	Masonik etki	19.6.1979
Üç gül	İlhan Kütay	Toplumsal bunalımlar	
	Cansay Dinçten	ve masonluk	27.6.1979

Yıldönümlerini Kutlayan L. larımız

(Temmuz-Eylül 1979)

1979 yılının Temmuz-Eylül ayları içerisinde, aşağıda adları yazılı Muh. L. lar Kuruluş Yıldönümlerini kutlamışlardır.

Türk Masonluğunun yücelmesinde her biri önemli katkıda bulunan bu L. larımızı biz de kutlar. Ebedî Maşrıka intikal etmiş olan kurucularını rahmetle anar, Hürriyet, Kardeşlik ve Eşitlik yolunda sonsuza kadar nur saçacak çalışmalarda bulunmalarını E. U. M. dan niyaz ederiz.

Mimar Sinan

VÂDİSİ	LOCASI	Kuruluş Tarihi
İstanbul	Sevgi	7.7.1948
	Hürriyet	23.8.1948
	Humanitas	6.9.1961
Ankara	Uyanış	12.7.1948

Quator Coronati L. nin sekreterliğini yıllarca yapmış olan Harry Carr K., İsrail B. L. tarafından yayınlanan bir dergide yayınladığı makalede, ezcümle, şöyle demektedir :

Üyelerin devamsızlık ve ayrılmalarına ferdi ve kollektif olarak yol açan iç sebepleri geniş ve tenkitçi bir bakışla açıkça belirtmemiz şarttır. Üç kıt'adaki San'atın uzun ve derin tecrübesine dayanarak bu sebeplerin bazılarını ve bunları izale çarelerini sıralamaktayım .:

- 1 — Kayıplarımızın büyük bir kısmı, basit olarak, muhabere noksanlığından ileri gelmektedir. Bir üye hastalığı ya da bir aksilik yüzünden toplantıya gelmediği takdirde, kardeşleri kendisini aramazlarsa devamsızlığın arttığı görülmektedir. Toplantıya gelmeyen kardeşlerle irtibatı sürdürmek şarttır, aksi halde Loca onları kaybeder. Bu iş için her locada bir İrtibat Komitesinin kurulması ve bu komitenin devamı teşvik etmesi ve devamsızlığın en belirgin sebeplerini araştırması gereklidir.
- 2 — Bizim İngiliz Localarında çalışmak için fazla yaşlı olan Eski Ü. M. ler (veya diğer üyeler) in faydalı bir şekilde meşgul edilmelerini sağlayan ayrı bir usul mevcuttur. Bir çok localamızda eski B. ler bir ilerleme fonksiyonu olmayan bu gibi hizmetlerde (meselâ Hazine Eminliği, Sekreterlik, Hasenat Eminliği) görevlerini yerine getirirler. Bu görevlere getirilen senior'lara kendi haleflerini yetiştirmek vazifesi de verilir.

3 — Tekris törenlerimiz ayrı bir izahat verilmediği takdirde anlaşılması mümkün olmayan büyük bir malzeme hazinesini ihtiva etmektedir ve bu izahat çalışmalarımızda yer almamaktadır. Bu izahatın ilk fırsatta, ya ilk toplanacak Eğitim L. da ya da L. nin tekrisi tâkip eden celsesinde verilmesi gereklidir.

4 — Bir çok L. lar, çalışmayı sıkıcı bir hale getirecek şekilde iki dereceyi de aynı celsede vermektedirler. İzahatı veya konuşmayı da ihtiva eden bir tek derecenin tevcihi, bir toplantı için esasen geniş bir programdır.

Geçenlerde ziyaret ettiğim bir Canada L. da üçüncü dereceye terfi edecek üç aday mevcuttu. Bu jüridiksyonda câri olan kaidede gereğince iki veya daha fazla aday bulundukta, törenin bir çok yerinde her birinin ayrı ayrı içeriye alındıklarını bilmiyordum. Bu sebeple bu üç K., her biri 40 veya 45 dakika olmak üzere, ayrı ayrı içeri alındılar. Üç Önceki Üs. M. törende vazife almıştı ve her şey çok güzeldi, fakat tören gece yarısından sonra bitti. Bunlar devamsızlığa yol açan küçük hatalardır.

5 — İngiltere’de, Eğitim L. larımız hemen tamamen törenlerin izahı ile meşgul olurlar. Bu yeterli değildir. Masonik Eğitim için daha fazla zaman ve gayret sarfetmemiz gereklidir. Her şeyden önce tarihi bir veya iki kitap okunmalı ve masonluk problemlerinin ekmek ve peynirini yani ilk esaslarını izah eden bir okuma ve tartışma programı yapılmalıdır. L. da söylediğimiz ve yaptığımız şeylerin manası hakkında en ufak bir fikri dahi bulunmayan üyelerden muntazam bir devamı nasıl bekleyebiliriz? Masonluk sadece masonik yardımlardan ibaret değildir. Her K. in dikkatini çekebilecek bir çok şey ve konudan hiç biri ihmal edilmemeli, müzikten sosyal ve ekonomik tarihe, pul, para ve cam eşya koleksiyonundan sadece halk önünde konuşma kabiliyetine kadar her şey bir celseyi çekici kılabilir. Masonluğun gerçek manasını daha iyi kavrayabilmelerinden doğan Masonluğa karşı sevgiyi K. lerimize aşılatabildiğimiz takdirde, San’atın hayrına yeni bir dünya yaratmış oluruz.

Masonik Eğitim bunun anahtarıdır.

6 — Kamudaki imajımız. Son olarak hizmet ve özellikle harici âleme yapılan hizmet meselesine geliyorum. Her yıl Masonik hayır

cemiyetlerine ve müesseselere milyonlar verdiğimiz gibi, Masonik olmayan hayır cemiyetlerine, hastahanelere, yetimhanelere, ve her cinsten hayır kurumlarına da milyonlar veriyoruz; fakat genellikle halk bunları bilmez, ve biz yaptığımız iyilikleri açıklamayız. Kardeşlerim, ben inanıyorum ki, bir çeki imzalamakla bütün Masonik görevlerini yerine getirdiğini zanneden bir K., sadece yarı masondur.

Bir Taşra L. sı bilirim ki, bu L. şehirdeki yaşlı veya sakatları, sosyal kulüplerine ya da akrabalarının ziyaretine götürüp getirmek için arabalarını ve zamanlarını tahsis etmek üzere K. ler arasında bir nöbet cetveli düzenlemişti. Bir çok Amerikan L. ları da kan bankasına kan sağlamak, Çocuk Kulüpleri ve Oyun alanları tesis etmek suretile çocukları sokaktan kurtarmak, Üniversitede okuyan gençlere burs temin etmek için ayrı komiteler kurmuşlardır.

Bu gibi sosyal hizmetlerdir ki, masonluğun halk arasındaki imajına çok şey kazandırabilirler ve bu gibi hizmetlerde çalışmak isteyen K. ler de bir haylidir. Başlamak için tam zamanıdır.

Harry CARR K.

«Dünya Hür Masonluğunun 25 Yılı
1953-1978»

Haboneh Hachofshi-Kasım 1978, Sah. 12-18.

Kuzey Amerika B. Ü. ları Konferansı

Geçen şubat ayının 18 ilâ 21 tarihleri arasında Colorado Springs'deki Broadmoor Otelinde Kuzey Amerika'daki Büyük Locaların B. Ü. larının konferansı yapıldı. Bu konferansa A. B. D. deki 49 B. L. ile Kanada'daki 9 B. L. nin ve Porto Riko B. L. ile Meksika'daki York B. L. nin B. Ü. ları katıldı.

(The New Mexico Freemason, mart 1979)

Yeni Meksiko B. Ü. nın veda mesajı

Yeni Meksiko B. L. nın önceki B. Ü. George F. Wright Jr. K., yayınladığı veda mesajında, ezcümle şöyle demektedir :

«Yeni Meksiko'daki Masonluğun bu yılını tamamlarken, büyük kardeşliğimiz hakkında sizlere iletmek istediğim bazı konular vardır. Geçen yıllarda, ülkemizin bir çok jüridiksiyonlarında üyelerimiz arasında azalmalar olmuştur. Gerçekten geçen yıl A. B. D. deki Masonluk 40.000 civarında üyesini kaybetmiştir. Kardeşliğimizi sayı ile ölçemeyiz. San'atımızın geleceği için ümitsizliğe kapılmış değilim. Yalnız Yeni Meksiko'daki değil, fakat diğer jüridiksiyonlardaki Masonik faaliyetin çok iyi olduğunu biliyorum. Açıkça diyebilirim ki genellikle San'atımız güçlüdür, fakat bu yolda devam edebilmesi için hepimizin gayretine muhtaçtır. Ne yapmamız gerektiğini kendi kendimize sormalıyız. Bu sorunun cevabını bilmiyorum, sadece müşahedelerimi sizlerle paylaşmak istiyorum. Her şeyden önce Masonluk bünyesinin temeli Mason Locasıdır ve Localarımızın kudreti San'atın bütün bünyesine inikâs eder. Kendi devam ve yardımlarımızla Locamıza destek olduğumuz takdirde, bu temel de güçlü olur. Bundan başka, Kardeşlerim Localarınızı mümkün merteye faal bir hale getirmeniz şarttır. Bu faaliyet toplantılardan başka, yemekleri, piknikleri, özel günlerin kutlanmasını da kapsamına alır ve toplum fonksiyonları da unutulmamak gerekir. Diğer bir deyimle Loca, yeni üyeleri cezbedecek ve eskilerin kopmamasını sağlayacak tarzda bir faaliyet merkezi olmalıdır».

(The New Mexico Freemason, mart 1979)

Radyo Kardeşlik L.

Belirli kardeşlerin ortak meşgaleleri yönünden ilgi çekici bir L., Londra Vâdisinde çalışan 8040 numaralı (Radio Fraternity Lodge) dur. Bu L. daki her kardeşin özel radyo alıcısı bulundurmak ve kullanmak ruhsatı mevcuttur ve her birinin «G» harfi ile başlayan bir radyo çağrı numarası vardır. Bu suretle L. çalışmalarına katılmayan K. lerle ânında haberleşmek mümkün olduğu gibi, her pazar sabahı saat 9'da bütün K. ler, Ü. M. aracılığı ile birbirleriyle temasta bulunmaktadır.

(Masonic Square, haziran 1978, s. 63)

Bolivya'da Masonluk

Bolivya B. L., şimdiye kadar resmi ad olarak kullandığı «Club International — Uluslararası Klüp» ünvanını terkederek «Bolivya Büyük Locası» adını almış ve bu isim değişikliği 17 ekim 1977 tarihli Bolivya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesile kabul edilerek, Uluslararası Klüp adına kayıtlı gayrimenkullerin Büyük Loca adına tescil edilmeleri uygun görülmüştür.

(Boletin de la Masoneria Boliviana, mart 1979, No. 79, s. 79-80)

Yeni Meksiko B. Ü. nın mesajı

«Bu büyük ülkenin vatandaşları ve Masonlar olarak bir takım işleri yüklenmek görevimizdir. Kendi topluluğumuzun, kendi Devletimizin ve kendi milletimizin işlerini yüklenmeliyiz. Bu yüklenmenin çeşitli şekilleri vardır. Komşularımızla iyi geçinmeden kendi mahallî veya federal hükümetimiz ve milletimizin işleriyle uğraşmaya kadar varır. Faal, bilgili, uğraşan ve ilgili bir vatandaş hür bir toplumun en büyük desteğidir. Bizler ülkemizi seven, hürriyete saygılı ve diktatörlükten nefret eden Masonlar olarak, toplum işlerine kendilerini adanmış vatandaş ve yurtsevenlere örnek olmalıyız.»

(George F. Wright Jr. B. Ü. in mesajından - The New Mexico Freemason, şubat 1979, s. 1-2)

Saygınlık

«Masonluğun saygınlığı, en üst dereceli olanlardan ilk derecede olanlara kadar, her üyenin elindedir. Müesseseyi yüceltmek de batırmak da her bir Masonun iktidarı dahilindedir. Halk Masonik kitapları okumaz veya Masonik felsefeyi bilmez. Halkın Masonluk hakkındaki fikri belirgin değildir ve kanaatinin tek dayanağı Masonluk öğretilerine göre hareket örneği veren kişilerin karakterlerinden ibarettir.»

(Güney Dakota Masonik Mesajından — Illinois Grand Lodge Newsletter, mart 1979, s. 6)

Derleyen : Sahir ERMAN

Ars Quatuor Coronatorum'da Türkiye

Londrada, 2076 numaralı Quatuor Coronati Locasının yayını olan «ARS QUATUOR CORONATORUM» ün 1886 — 1888 tarihli birinci sayısının «Muhaberat, notlar vs..'den seçmeler» kısmında Türkiye hakkında şu kısa not görülmektedir :

TÜRKİYE

«Italia Risorta» Locası geçenlerde Constantinople'da bir Hasenat Balosu tertiplemiştir. Pera Valisi (1) 100 İngiliz lirası tutarında bir yardımda bulunmuş ve buna ilâveten başşehirinin fakirlerine Fransızlar tarafından bugüne kadar yapılan yardımlar için teşekkürlerini bildiren Sultanın imzalı bir mektubunu tevdi etmiştir.»

Derleyen : M. MARGULIES

---

(1) Beyoğlu Kaymakamı

DERLEYEN : Sahir ERMAN — Suha UMUR

EDWARD JENNER

1749 — 1823

İngiliz hekim. Eski bir halk inancına önem vererek, çiçek hastalığına tutulmuş ineklerden elde ettiği aşı ile, çiçek aşısını bulmuştur. Bu halk inancı üzerindeki çalışmaları sırasında diğer hekimlerce eleştirilmiş, hatta gazetelerde kendisile alay dahi edilmiş olması onu yolundan caydırmamıştır.

Berkely vâdisindeki 270 numaralı Royal Faith and Friendship L. sı Üs. Muh. liğini yapmıştır.

JOHN WAYNE

(.....—1979)

Amerikalı sinema aktörü, Kovboy ve karakter filmlerindeki rolleri ile dünya çapında ün sahibi olmuştur. Onbeş yıl süren kahramanca bir direnişten sonra tutulduğu amansız hastalıktan kurtulamamıştır. Arizona eyaletinde Tucson vâdisindeki 56 numaralı Marion Mc Daniel L. üyesi idi.

MAX MEYERHARST

1855 — 1923

Amerikan avukat ve hâkimi, 18 ekim 1880 de 66 numaralı Cherokee L. da Üs. Muh. olmuş ve ölünceye kadar aralıksız 39 yıl bu görevde kalmış, aynı zamanda Georgia B. L. nın B. Ü. lüğünü da 7 sene süre ile ifa etmiştir. Georgia B. L. nın yayın organı olan Masonic Herald dergisini kurmuş ve 29 yıl süre ile yönetmiştir

AUGUSTO BINDI

1896 — 1978

Roma'da tekeris edildikten sonra, faşist dönem sırasında İtalya dışındaki İtalyan L. ları ile temasını sürdürmüş, Tunus'taki Mazzini-Garibaldi L. na tebenni etmiştir. İtalyanların Tunus'tan çıkarılmaları sırasında L. sancağını İtalya'ya getirmiştir.

JUAN NEPOMUCENO AZUERO Y PLATA

1780 — 1857

Kolumbiya'lı rahip, ilâhiyat ve kilise hukuku doktoru. Uzun yıllar Senatör ve Milletvekilliği yapmıştır.

Kolumbiya'daki Libertad ve Fraternidad Bogotana L. larının üyesi olmuştur.

CIOSUÉ CARDUCCI

1836 — 1907

Ünlü İtalyan şairi. 1906 da Nobel Edebiyat Ödülünü kazanmıştır. Masonik faaliyetleri canlı ve devamlı olmuştur. 1862 de Bologna vâdi-sindeki Galvani L. da tekeris edilmiştir.

WILHELM I
1797 — 1888

Prusya Kralı ve daha sonra Alman İmparatoru. 22 mayıs 1840 da Almanya'daki B. L. ların üç B. Ü. nin huzurunda Berlin'deki Grosse Landesloge'de yapılan büyük bir merasimle tekris edilmiş, İskoçya B. L. nin fahrî üyesi ve Almanya'da masonluğun koruyucusu olmuştur.

LIVIO ZAMBECCARI
1802 — 1862

İtalyan generali. 1821 den itibaren patlak vermiş olan bütün isyanlara ve millî savaşlara katılmıştır. 8 ekim 1859 da Torino vâdisindeki Ausonia L. nin kurucularından olmuş, 1860-61 arasında da İtalyan B. L. B. Ü. lığı görevini vekâleten ifa etmiştir.

NATHAN ROTHSCHILD
1777 — 1836

Banker. Londra vâdisindeki Emulation L. da 4 ekim 1802 de tekris edilmiştir.

FRANÇOIS JOSEPH LEFEBVRE
1755 — 1820

Napolyon döneminin ünlü Fransız mareşali, 1805 de Fransız Grand Orient'i Büyük Arşivciliği görevine getirilmiştir.

MUHAMMET TEVFİK PAŞA
1852 — 1892

Mısır Hidivi-Mısır Millî B. L. nin B. Ü. olmuştur.

CHARLES GILBERT ROMME

1750 — 1795

Fransız Büyük ihtilâlinde Montagnard'lar safında yer almış, ihtilâl takviminin hazırlanmasına ve 1795 ayaklanmasına katılmıştır. Ölümüne mhkûm edilince, infazdan önce intihar etmiştir.

Paris vâdisindeki Les Neuf Soeurs L. üyesi idi.

SAMUEL FESSENDEN

1784 — 1869

Amerikan Hukukçusu ve Massachusetts milis kuvvetlerinde general. Fryburg vâdisindeki 11 numaralı Pythagorean L. da 25 eylül 1805 de tekris edilmiştir.

ARAMIZDAN AYRILANLAR

Adı	Doğumu	Tekrîs tarhi	Son Locası	Eb. Maş.'a intikali
Ayhan Işık	İstanbul, 1929	30. 5.1975	Kültür	16.5.1979
Hamid Gündoğdu	İstanbul, 1911	15.11.1960	İnanış	17.5.1979
Mükerrem Keymen	Halep, 1905	3. 2.1955	Ahenk	26.5.1979
Şefik Keskin	İstanbul, 1910	14.11.1958	Gün	28.5.1979
Nevzat Eşme	Ankara, 1934	19.10.1973	Uyanış	22.6.1979
Zühtü Berke	Aydın, 1894	? .?.1934	Doğuş	2.7.1979
Rıdvan Yükselen	Eskişehir, 1925	14. 4.1966	Ülkü	18.7.1979
Fikri Altan	Kazan, 1890	17. 6.1955	Kültür	22.7.1979
Nedim Kenter	İstanbul, 1922	29.10.1965	Sevenler	28.7.1979
Feridun Akarsu	İstanbul, 1926	5.12.1974	Sadık Dos'lar	31.7.1979

Eb.: Maş.'a intikal eden kardeşlerimize Ev.: U.: Mi.: 'ndan sonsuz mağfiret ve kederli allelerine ve bütün Kardeşlerimize sabırlar dileriz.

HİÇ BİR ŞEY ÖLMEZ — HER ŞEY YAŞAR

MİMAR SİNAN Dergisi için gönderilecek yazılar hakkında ricalarımız:

- 1 — (DIN A 4) TSE 21x29.7 cm. boyunda yazı kâğıdı kullanınız.
- 2 — Makina ile seyrek satır yazınız,
- 3 — Biri orijinal olmak üzere, iki nüsha gönderiniz.
- 4 — Yazı'nın adını ve tarih koymayı unutmayınız.
- 5 — Kendi adınızı ve adresinizi de, hemen yazı adından sonra sıralayınız.
- 6 — Tercüme ise, yazı sahibinin adı ve nerede, hangi tarihte yayınladığı,
- 7 — Telif ise, faydalandığınız ana kaynakları da, yazının sonunda bildiriniz,
- 8 — Altı sayfayı aşan (200 kelime) yazıların ayrı sayılara bölünmesi mümkündür; sakıncası varsa, onu da bir ek notla bize hatırlatınız.
- 9 — Bir iki mısra'dan fazla şiire yer vermeyiniz.
- 10 — Resim varsa, iyi çekilmiş, **siyah beyaz, parlak kâğıda** ve 6x9 cm. (dahil) den **büyük** ölçülü resimler gönderiniz.
Çizgi şekiller için de **siyah çini mürekkebi** ve **şeffaf resim kâğıdı** kullanınız.
- 11 — Basılmayan yazılar **geri verilmez.**
- 12 — Muhabere Adresi : Mimar Sinan, Nuruziya Sokak 21 Beyoğlu, İstanbul'dur.

MİMAR SİNAN

Organ of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

C O N T E N T S

5. Nafiz Z. EKEMEN ..... Ziya UMUR
8. Message from M. W. Grand Master ..... Nafiz EKEMEN
13. Thoughts on a 104 Years Old
Initiation ..... Cevad Memduh ALTAR
19. A Great Mason ..... M. MARGULİES
21. Masonry and Philosophy ..... Semuhi SONAR
29. Mithra ..... Abdurrahman ERGİNSOY
47. Mevlâna and the Enchanted
Flute Opera ..... Faruk ERENGÜL
56. How Should a Mason's Wife
Think and Act. .... Rengin DALAMAN
61. Rules in Three Parts ..... Raşid TEMEL
63. The Initiation of H. I. H.
Prince Kemalettin Efendi ..... Suha UMUR
66. Talks Given In Lodge ..... Mimar SİNAN
68. Current Events ..... Sahir ERMAN - M. MARGULİES
75. Famous Masons ..... Sahir ERMAN - Suha UMUR
79. Obituaries ..... Mimar SİNAN

Address : 25, Nuruziya Sokağı - Beyoğlu/İSTANBUL

Year : 1979

No. 33

